

TAMPEREEN YLIOPISTO

Laura Lehtinen

KAUHISTUTTAVA LINTUINFLUENSSA

Lintuinfluenssan saama mediahuomio ja uutisten puhujarakenne Aamulehdessä
1.6.2005-30.12.2005

Tiedotusopin pro gradu -tutkielma
Elokuu 2007

TAMPEREEN YLIOPISTO

Tiedotusopin laitos

LEHTINEN, LAURA: Kauhistuttava lintuinfluenssa. Lintuinfluenssan saama mediahuomio ja uutisten puhujarakenne Aamulehdessä 1.6.2005-30.12.2005.

Pro gradu -tutkielma, 68 s.

Tiedotusoppi

Elokuu 2007

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen Aamulehden lintuinfluenssaa käsitteleviä uutisia ajalta 1.6.2005-30.12.2005. Aamulehdessä tuona aikana ilmestyneet yhteensä 58 lintuinfluenssa-aiheista uutista muodostavat tutkimuksen aineiston. Lintuinfluenssa saavutti varsin suuren huomion suomalaisessa sanomalehdessä aikana, jolloin tautia ei Suomesta tavattu ja muualta Euroopastakin raportoitiin vain muutamista sairastuneista linnuista. Ihmisistä ei lintuinfluenssavirusta Euroopassa tavattu lainkaan tutkimuksen tarkastelujaksolla.

Työn empiirinen analyysi koostuu kahdesta osasta. Ensin tarkastelen lintuinfluenssauutisissa puhuvia toimijoita. Kiinnostus kohdistuu siihen, millaiset toimijat näissä uutisissa pääsevät ääneen ja kuinka paljon. Toisessa empiirisen analyysin osassa lähtökohta on tutkia lintuinfluenssan Aamulehdessä saamaa huomiota, sen nousua ja hiipumista puolen vuoden ajanjaksolla. Tässä olen käyttänyt hyväkseni Anthony Downsin kehittämää julkisuuden huomiosyklimallia. Tutkin myös lintuinfluenssauutisten puhujarakenteita. Näiden tutkimisessa hyödynnän erityisesti Esa Reunasen kehittämää puhujarakenteen analyysin mallia.

Aamulehti kiinnitti vielä kesällä 2005 varsin vähän huomiota lintuinfluenssaan. Syksyä kohden lintuinfluenssan saama huomio lehdessä kasvoi kasvamistaan, loppuakseen töksähtäen ennen vuodenvaihdetta. Utisointi noudatti yllättävänkin tarkasti Downsin huomiosyklimallia. Itse taudin eteneminen tai vaarallisuus ihmisille ei näyttänyt vaikuttavan uutisten määrään tai sisältöön. Suuren puhevallan uutisissa saivat lääketieteen asiantuntijat, jotka raportoivat milloin lääketilanteesta, milloin lintuinfluenssan etenemisestä. Usein toimijoiden puheet olivat keskenään ristiriitaisia, mikä jäi uutisissa varsinaisesti käsittelemättä. Puhujarakenteen analyysi mahdollisti uutisten toimijoiden ja uutisvälineen oman puheen erottelemisen toisistaan sekä paljasti Aamulehden uutisoinnissaan käyttämiä esitysstrategioita, kuten vastuunkiertoa.

Aamulehden tapa kertoa lintuinfluenssasta oli omiaan herättämään kysymyksiä journalismin vastuusta. Mahdollisuus maailmanlaajuisen lintuinfluenssaepidemian eli pandemian syntyyn ei ole vielä kaksi vuotta lehden lintuinfluenssakohun jälkeen hävinnyt mihinkään. Yhtäältä etuajassa aloitettu uutispaniikki voi viedä yleisön kahteen suuntaan: kasvaneeseen tietoisuuteen mahdollisesta uhkasta tai toisaalta totaaliseen kyllästymiseen, joka estää huomioimasta enää koko aiheita. Siihen, ettei yleisö kallistu täysin jälkimmäiseen, voidaan vaikuttaa juuri asian oikein ajoitetulla sekä sisällöltään maltillisella käsittelyllä. Lintuinfluenssauutisoinnissa ehkä tiedostamattakin käytetyt journalistiset keinot tunnistamalla voidaan siis parantaa myös muista tulevista uhkista uutisointia.

1 JOHDANTO	1
2 AIKAISEMPI TUTKIMUS.....	3
2.1 Ympäristöuhkat mediassa	3
2.1.1 Konstruoidut ympäristöuhkat.....	3
2.1.2 Uutinen maailmanjärjestyksen kontekstissa	5
2.1.3 Ihminen ja luonto vastakkain	7
2.2 Uutinen tarinana	10
2.2.1 Narratologian käyttö uutistutkimuksessa.....	10
2.2.2 Uutistarina tieteen jalanjäljillä	12
2.2.3 Uutisten sankarit ja konnat	14
2.2.4 Henkilöstä toimijaan – keitä tarinoissa esiintyy.....	16
2.2.5 Sisäistekijä ja sisäislukija.....	19
3 TUTKIMUSAINEISTO JA UUTISTEN TOIMIJAT.....	21
3.1 Tutkimusaineisto	21
3.2 Lintuinfluenssautisten toimijat.....	22
3.2.1 Lääketieteen asiantuntijat ja muut asiantuntijat	22
3.2.2 Nimettömät lähteet	26
3.2.3 Uutisten alkuperän merkitys lähteiden nimeämisessä.....	29
4 HUOMIOSYKLIN KULKU JA PUHUIJARAKENNEANALYYSI.....	32
4.1 Huomiosykli lintuinfluenssautisoinnin kehystenä.....	32
4.2 Esitystekniikoista	33
4.3 Lintuinfluenssautisoinnin viisi vaihetta: tarinat tarinan sisällä.....	34
4.3.1 Syklin ensimmäinen vaihe: vähäinen huomio mediassa	34
4.3.2 Toinen vaihe: Median kasvava kiinnostus ja yleisön huolen herääminen.....	36
4.3.3 Kolmas vaihe: Taloudellisen tietoisuuden herääminen ja ristiriitainen informaatio.....	44
4.3.4 Neljäs vaihe: Jatkuvat ristiriidat ja uhkan torjunta.....	51
4.3.5 Viides vaihe: Sykli on ohi ja ongelma ratkaisematta	59
5 LOPPUHUOMIOITA.....	60
5.1 Kriittinen yleiskatsaus	60
5.2 Menetelmien soveltuvuus lintuinfluenssautisointiin	63

1 JOHDANTO

Syksyllä 2005 Aamulehdessä tuntui olevan yksi aihe ylitse muiden: lintuinfluenssa. Aamulehden lukijana aiheen runsas esiintyminen lehdessä ensin ihmetytti ja lopulta ärsytti.

Lintuinfluenssautisia ilmestyi kuukausien ajan lähes päivittäin. Sitten uutiset yhäkkiä loppuivat kuin seinään.

Esittelen työssäni aluksi aikaisempaa tutkimusta, lähtien liikkeelle tarkastelemalla sitä, miten ympäristöuhkia mediassa on aikaisemmin tutkittu. Selvitän yleisellä tasolla, kuinka aikaisemman tutkimuksen havainnot ympäristöuhkien uutisoinnista soveltuvat lintuinfluenssautisoinnista tekemiini havaintoihin. Tuomalla esiin näkökulmat uhkien konstruktivisuudesta, kontekstista maailmassa sekä ihmisen ja luonnon vastakkainasettelusta pyrin asettamaan ilmiön oikeisiin mittasuhteisiinsa sekä saamaan laajemman perspektiivin tutkimukseeni.

Anthony Downs on selvittänyt yhteiskunnallisten ongelmien julkisuudessa saamaa huomiota viisivaiheisen huomiosyklimallin avulla. Tässä työssä käytän Downsin kehittämää julkisuuden huomiosyklimallia ja tutkin empiirisesti sen soveltuvuutta lintuinfluenssautisointiin. Miltä osin lintuinfluenssautisointi seuraa Downsin huomiosyklimallia ja miltä osin taas ei? Mitä tämä taas kertoo itse ilmiöstä, mitä journalismista?

Työssäni tarkastelen yksittäisten uutisten rakennetta sekä näiden uutisten puhujien asemia puhujarakenneanalyysin avulla Downsin huomiosyklimallin kehiksen sisällä. Päädyin Esa Reunasen kehittämään puhujarakenneanalyysiin selvittääkseni, miten sillä onnistuu journalismin oman äänen ja lähteiden äänen erottaminen toisistaan.

Kiinnostuksen kohteeni on lintuinfluenssautisissa käytettyjen lähteiden ja lehden oman äänen välinen suhde. Uutisia lukiessa ei tahtonut pysyä selvillä siitä, pitäisikö lintuinfluenssaa oikeasti pelätä vai ei. Minua alkoi kiinnostaa, mistä tämä johtui. Haastateltujen lausumista vai ristiriitaisista uutiskärjistä? Keiden ääniin lehti on kernaimmin tarttunut uutiskärkeä muokatessaan? Millaisten puheiden annetaan sulautua journalismin omaan ääneen ja miten, mitkä siitä taas erotetaan ja miten?

Käyttämäni Reunasen puhujarakenneanalyysin juuret ulottuvat kirjallisuustieteeseen ja

narratologiaan. Tämän vuoksi esittelen työni aikaisempaa tutkimusta käsittelevässä osassa myös narratologiaa, erityisesti siltä osin kuin se valottaa Reunasen kehittelemän mallin taustaa ja narratologian käyttöä uutistutkimuksessa.

Työni empiiriset analyysit etenevät kahdessa osassa. Ensin tarkastelen missä määrin erilaiset toimijat pääsevät puhumaan lintuinfluenssautisissa. Analyysien toisessa osassa selvittelen aiheen journalistisen käsittelyn syklisyyttä ja syklin eri vaiheiden puhujarakenteita.

Empiirisenä aineistona ovat Aamulehden lintuinfluenssaa käsittelevät uutiset vuoden 2005 kesäkuun alusta vuoden loppuun.

2 AIKAISEMPI TUTKIMUS

2.1 Ympäristöuhkat mediassa

Lintuinfluenssautisista ei oikein voi puhua tarkastelematta ensin hieman, miten luonnosta nousevia uhkakuvia käsitteleviä uutisia on aikaisemmin tutkittu ja millaisia piirteitä niistä on löydetty.

Seuraavissa luvuissa huomioni on Anu Kantolan kasvihuoneilmiötä koskevissa ja Esa Väliiverrosen metsäkuolemia käsittelevissä uutistutkimuksissa. Kiinnostavaksi nousee se, miten näissä tutkimuksissa keskenään kovin erilaisista ilmiöistä löytyneet havainnot sopivat yhteen lintuinfluenssautisoinnissa esiintyvien piirteiden kanssa.

2.1.1 Konstruoidut ympäristöuhkat

Esa Väliverronen (1996) on tutkinut sitä, miten metsätuhoja käsiteltiin mediassa 1980-luvulla. Lapin metsissä havaittiin 1980-luvulla vaurioita, joita epäiltiin saastumisen aiheuttamiksi. Metsävauriot nostettiin julkiseen keskusteluun ja niitä pyöriteltiin siellä aikansa, kunnes median huomio siirtyi muihin asioihin.

Metsätuhot ovat ilmiönä sinänsä varsin erilainen kuin lintuinfluenssa, vaikka kyse on molemmissa luonnon ja ihmisen suhteesta sekä ratkaisemattomasta ongelmasta. Mediailmiönä metsätuhoilla ja lintuinfluenssalla näyttää kuitenkin olevan monia yhteisiä piirteitä.

Yksi keskeinen näkökulma Väliiverrosen teoksessa on se, miten journalismi, tiede ja politiikka määrittelivät metsätuhot. Väliiverrosen mukaan julkisuudessa nähdyssä metsätuho-ongelmassa ei suinkaan ollut kyse pelkästään siitä, mitä metsässä tapahtui. Tutkija näkeekin metsätuhot julkisuuteen nostettuna, rakennettuna eli konstruoituna ongelmana. (mt., 40-41.)

Konstruktivismin perusajatus on käsitys todellisuuden sosiaalisesta rakentumisesta. Ihmisten sosiaalinen toiminta ja kollektiiviset määrittelyprosessit konstituivat yhteiskunnallisen ongelman. Määrittelyt paitsi kuvaavat, myös luovat todellisuutta. (mt., 40).

Keskeisessä roolissa tässä ympäristöongelman määrittelyssä on Väliiverrosen mukaan tiede. Tiede tekee ympäristöongelmat näkyviksi. Ympäristöongelmien havaitseminen on usein mahdollista vain teknisten laitteiden ja tieteellisten teorioiden avulla. (mt., 44.)

Oman tutkimukseni kannalta kiinnostavaa on se, ketkä lintuinfluenssautisissa pääsevät määrittelemään ongelmaa ja kuka tekee lintuinfluenssaa näkyväksi. Lintuinfluenssastakin voi puhua konstruoituna uhkana, ainakin mitä tulee syksyyn 2005, jolloin pandemiaa ei ollut eikä tullut. Tästä esimerkkejä myöhemmin tutkimuksessani.

Metsäkuolemia koskevan aineiston Väliverronen on kerännyt neljästä sanomalehdestä vuosilta 1989-92. Lisäksi hän on haastatellut 15 tutkijaa ja 10 toimittajaa.

Väliiverrosen tutkimassa aineistossa toimijoista tutkijoita oli yli puolet.

Kaikista toimijoista tutkijat esiintyvät uutisissa useimmin. Tutkijat olivat metsä- ja kasvitieteilijöitä, geologeja, meteorologeja, eläintieteilijöitä, ekologeja sekä vesi- ja ympäristötutkijoita. Tutkijat paitsi esittelivät ongelmaa julkisuudessa, myös esittivät ympäristöpoliittisia vaatimuksia. (mt., 95.)

Tutkijoiden eri mielipiteet metsätuhojen syistä esittäytyivät näyttävinä kiistoina julkisuudessa. Tällaisina ”kiistoina” voi lintuinfluenssautisissa ehkä pitää lähteiden esittämää ristiriitaista tietoa (ks. luku)

Väliiverrosen mukaan journalismissa, tieteessä ja luonnossa ajan kulku on hyvin erilainen. Journalismi elää tässä ja nyt, tieteen tekemisellä on oma rytmensä ja luonnossa puolestaan tapahtuu hitaasti, jopa vuosisatojen kuluessa. Väliiverrosen teoksessaan esiin ottamien esimerkkien mukaan journalismi näyttäisi ikään kuin ”painostavan” tutkijoita tuomaan tuloksia julkisuuteen, ennen kuin tutkimus on edes valmis. Asiat siis pitäisi ottaa esille silloin, kun journalisti päättää, riippumatta tutkimusten tai itse ilmiön vaiheesta. (mt., 136-139.)

Metsäongelmalla oli julkisuudessa oma elinkaarensa. Metsäkuolemat olivat tapetilla aikansa, mutta Väliiverrosen mukaan niille ei koskaan löytynyt lopullista syytä. Selityksen puuttuminen metsäkuolemille oli yksi syy puolestaan sille, että metsätuhot hävisivät vähitellen julkisuudesta 1990-luvun alussa. Niistä tuli ”normaali riski”, yksi ongelma muiden joukossa.

2.1.2 Uutinen maailmanjärjestyksen kontekstissa

Kantolan (1998) mukaan uutisten seurannassa draaman edellyttämä jännite syntyy jo siitä, että katsoja odottaa vastausta kysymykseen: Mitä on tapahtunut. Paitsi tekstin sisältä, jännite nouseekin myös siitä, missä yhteydessä, millaisessa tilanteessa ja kenelle teksti kerrotaan. Tekstit ammentavat dramaturgisen kiinnostavuutensa siitä suhteesta, joka niillä on ympäröivään maailmaan. Olosuhteet muodostavat kontekstin, jossa teksti esitetään. Uutisen jännitteisyys perustuu siihen, miten uutinen esittää itsensä todellisuuden neutraalina kuvana. (mt., 127-130.)

Kantola ei näe tutkimillaan uutisilla kasvihuoneilmästä ja otsonikadosta poliittista ulottuvuutta. Kyse on hänen mielestään sivilisaation ja villin luonnon vastakkainasettelusta, joka tuskin koskaan ratkeaa. (mt., 164.)

Luonnosta nousevia uhkakuvia käsittelevissä uutisilmiöissä voi kuitenkin nähdä myös poliittisen ja taloudellisen ulottuvuuden. Uutinen kun harvoin on pelkästään maailmasta irrallinen tarina. Uutisten luoma kuva maailmasta vaikuttaa siihen, miten ihmiset maailman hahmottavat. Näin ollen ilmiöiden kuvaamisella uutisissa voi olla hyvinkin kauaskantoisia seurauksia. Lisäksi uhkakuvia käsitteleville uutisille on ominaista myös syyllisten etsintä, mikä voi saada hyvinkin poliittisia piirteitä.

Maailmanlaajuiset terveysuhkat heijastuvat myös maailmanpolitiikkaan. Mika Aaltola tarkastelee väitöskirjassaan (1999) BSE:n (ns. ”hullun lehmän tauti”) vaikutuksia kansainvälisiin suhteisiin. Diplomaattinen keskustelu liikkui BSE-kriisin yhteydessä Aaltolan mukaan kansallisella ja kansainvälisellä tasolla yhtäältä luotettavuuden ja varmuuden, toisaalta salailun ja epävarmuuden ympärillä. Muun Euroopan mielipiteet heijastivat Britannian hallituksen menettäneen uskottavuutensa. Ison-Britannian nähtiin tekevän kaikkensa suojellakseen kansallista mainettaan ja ruokateollisuuttaan, jopa omien kansalaistensa ja muun Euroopan väestön terveyden uhalla. (mt., 166.)

Lintuinfluenssautisissa mikään yksittäinen valtio ei näyttäyty salailijana tai syyllisenä lintuinfluenssan leviämiseksi. Marjo Katajamäki (2004) tutki gradussaan kansallisuuden ilmentymistä BSE-tautia käsittelevissä jutuissa Helsingin Sanomissa. Hänen mielestään BSE-uutisoinnissa kansallisuuden merkitys korostui. Suomalainen liha näyttäyty automaattisesti

turvallisempaa ja puhtaampaa kuin esimerkiksi brittiläinen.

Lintuinfluenssautisissa ”pahuus” ei palaudu mihinkään tiettyyn valtioon, mutta maantieteellisesti se palautuu itään. Lintuinfluenssan vaatimat kuolonuhrit ovat Aasiassa, mistä virus on myös todennäköisimmin lähtenyt liikkeelle. Jutussa ”Virus syntyi avotarhauksessa” (AL 14.8.2005) viitataan ”eläinten huonon kohtelun” aiheuttamiin sairauksiin. ”Kaakkois-Aasiassa ei ole kunnollisia kylmäkuljetusketjuja, vaan eläviä kanoja myydään lintutoreilla, ja ihmiset nylkevät ne itse”, toteaa haastateltu asiantuntija Reijo Pyhälä kansanterveyslaitokselta.

Lisäksi jutussa on lainattu Foreign Affairs -lehteä: ”Garretin mukaan Kiinassa on vuosisatoja pidetty samoissa tiloissa kanoja, ankoja ja sikoja, jotta aitaukset on voitu pitää mahdollisimman pieninä. Ahtaat aitaukset ovat säästäneet rahaa, mutta lisänneet sairastumisen mahdollisuutta varsinkin, kun hygieniatilat eivät ole olleet kovin hyviä”.

Aasian maita ei pyritä uutisissa suoraan syylistämään, vaan puhutaan vuosisatojen perinteistä. Uutisissa tuodaan myös esiin Aasian maiden aktiivisia pyrkimyksiä lintuinfluenssan pysäyttämiseksi, esimerkiksi uutisessa ”Malesia varautuu lintuinfluenssaan” (AL 28.8.2005). ”Malesian viranomaiset ovat päättäneet varautua lintuinfluenssan tuloon hankkimalla suuria määriä Tamiflu-lääkekuuriannoksia. Asiasta ilmoitti lauantaina maan terveysministeriö.”

Toisaalta Kiina ja Kaakkois-Aasia ovat turvallisen kaukana Euroopasta. Siinä missä YK:n ja WHO:n edustajat tarkoittavat ”meillä” ihmiskuntaa, käsitykset hygieniatasosta ja terveydestä jakavat edelleen maat enemmän ja vähemmän kehittyneisiin. Malesian on erikseen perusteltava, että se todella tekee jotakin lintuinfluenssaa torjuessaan. Siinä mielessä kansallinen maine on tärkeä osa ”taistelussa lintuinfluenssaa vastaan”.

Clive Seale (2005) on tutkinut terveysasioiden esittämistä mediassa. Sealen mielestä ei ole yhdentekevää, miten epidemioiden uhkista puhutaan julkisuudessa. BSE-taudin yhteydessä asioista vaiettiin pitkään, koska nautojen BSE:n ja ihmisten Creutzfeld-Jakobin -taudin yhteys ei ollut tieteellisesti täysin varma. Lihantuottajat vaikenivat mahdollisuudesta lähes täysin. Kun yhteys lopulta tuli julkiseksi uutisissa, se aiheutti teollisuudenalalle miljoonatappiot ja maineen ryvettymisen. (mt., 73.)

Taloudellinen ulottuvuus tulee esille myös lintuinfluenssautisissa, mikä antaa hieman ristiriitaisen vaikutelman koko ilmiöstä. Onko kyseessä sittenkään maailmanlaajuinen terveysuhka, vai ennemminkin taloudellinen ilmiö? Rärkeimmin tämä tulee esille siinä, miten lehden eri osastoilla käsitellään samanaikaisesti lintuinfluenssaa täysin erilaisista näkökulmista. Ulkomaan sivuilla revitellään 19.10.2005 otsikolla ”Lintuinfluenssa tulee – kuolemmeko kaikki?” Jutussa ”kuolettava H5N1-lintuinfluenssa oli tullut Eurooppaan”, ”Mitään ei jätetä sattuman varaan, niin pelottava on ajatus taudin leviämisestä ihmisiin”, ”Pitäisikö jo paeta vuorille?” ja ” H5N1:n vaikutus ihmiseen on kauhistuttava”.

”Lintuinfluenssa ei ole laskenut broilerin menekkiä”, todetaan lohdullisesti Aamulehden taloussivuilla jo 20.10.2005.

Seale (2005) näkee median tavassa käsitellä uhkakuvia melkoisesti kaupallista laskelmointia. Hänen mielestään kuvitteellisten vaarojen luoma stressi järkyttää lukijoiden perusturvallisuutta juuri sopivasti ollakseen viihdykettä ja ruokkiakseen median kulutusta. Median kuluttajien tiedostamatonta selviytymisvaistoa ruokitaan sopivan pienillä annoksilla, jotta he nukkuvat yönsä hyvin. Toisaalta media on samalla tullut luoneeksi jotakin, jota Seale kutsuu pelon kulttuuriksi. (mt., 67.)

Ympäristöstä onkin Sealen mukaan tullut viime vuosina suuri vaarojen lähtökohta. Tarinat toimivat erityisen hyvin, jos ihminen voidaan jäljittää moraalisten syytösten kohteeksi (mt., 80).

2.1.3 Ihminen ja luonto vastakkain

Kasvihuoneilmiötä koskevissa uutisissa toistuu Kantolan (1996) mukaan vastakohtainen puhe ”ihmisestä” ja ”luonnosta” (168). Strukturaaliantropologi Claude Lévi-Strauss katsoo, että ihmiset ovat aina ymmärtäneet maailman binaaristen vastakohtaparien avulla. Vastakohtapareilla maailmaa pyritään tekemään ymmärrettäväksi. Täydellisessä binaarisessa vastakohtaparissa jokainen olio kuuluu joko luokkaan A tai luokkaan B. Nämä piirtävät rajat myös toistensa olemassaololle; ilman B:tä ei olisi A:ta. (Fiske 1990/1992, 150-153.)

Kaikki kulttuurit pyrkivät erottamaan toisistaan kulttuurin ja luonnon. Tällä erottelulla pyritään

mielen antamiseen itselle ja yhteiskunnalle. Ensin kulttuurit erottautuvat jyrkästi luonnosta, sitten ne oikeuttavat identiteettinsä palauttamalla sen vertauksellisesti luontoon. (mt., 159.)

Kantolan (1996) mukaan kasvihuoneilmiötä koskevissa uutisissa uhan on aiheuttanut ihminen ja luonto kärsii. Kasvihuoneilmiöuutisoinnissa näyttäisi olevan kyse myös siitä, että Fisksen (1990/1992) sanoin ymmärretään, että luonto todellisuutena edeltää ja ympäröi kulttuuria (mt., 159).

Lintuinfluenssauutisoinnissa ihmisen ja luonnon vastakkainasettelu näkyy siinä, miten ihmisten saamista tartunnoista ja toisaalta lintujen tartunnoista ja kuolemista puhutaan. Esimerkiksi 13.11.2005 ilmestyneessä uutisessa ”Thaimaalainen poikalapsi sai lintuinfluenssatartunnan” kerrotaan, kuinka yksivuotias lapsi on saanut lintuinfluenssaviruksesta tartunnan leikittyään kananpoikien kanssa. Kanat kuolivat myöhemmin H5N1-virukseen. Samassa uutisessa kerrotaan myös ”suuresta määrstä” lintukuolemia Kiinassa Hubein maakunnassa. Lintuja oli kuollut Jingshanin alueella virukseen 2500, ja terveysviranomaisten käsissä teurastuksiin 31 000.

Uutisessa ”Hollanti siirtää siipikarjansa sisätiloihin” (AL 27.8.2005) kerrotaan, että Hollannin päätöksen taustalla on se, että vuosina 1999-2000 maahan levinnyt lintuinfluenssakanta ”pakotti teurastamaan 30 miljoonaa siipikarjaeläintä”. Samassa uutisessa mainitaan, että Venäjällä H5N1-viruskanta on surmannut 11 000 lintua, minkä vuoksi 120 000 siipikarjaelikkoo on teurastettu, jotta ”virus ei leviäisi siipikarjaan”.

Useiden uutisten viimeisessä kappaleessa on muuhun uutiseen suoraan liittymätön maininta lintuinfluenssan ihmisuhreista. Siinä, missä yhden ihmisen sairastumisesta kerrottaessa kerrotaan myös tuhansien lintujen teurastuksista, yhden linnun sairastumista vastaa kymmenien ihmisten kuolema. Näin esimerkiksi uutisessa ”Lintuinfluenssa tarttunut kreikkalaiseen kalkkunaan” (AL 18.10.2005). Syrjäisellä Hioksen saarella Egeanmerellä löytyi kalkkuna, jonka epäiltiin sairastavan ihmisille vaarallista lintuinfluenssaa. Uutisen loppupuolella muistutetaan, että ”Lintuinfluenssaa löydettiin viime viikolla myös Romaniasta ja Turkista. Kummassakin maassa virustyyppiä on osoittautunut H5N1, joka on vaatinut Kaakkois-Aasiassa kuutisenkymmentä ihmishenkeä. Lintuinfluenssa voisi kehittyä maailmanlaajuisesti pandemiaksi, jos se muuntuisi ihmisestä ihmiseen tarttuvaksi”.

Ero ihmiskulttuurin ja luonnon välillä näyttäisi olevan erittäin jyrkkä. Luonnosta erottaudutaan kuin yö päivästä. Eläinten henki on aina yhdentekevä, jos on pienikin mahdollisuus, että uhattuna voi olla ihmishenki. Kärjistäen voi sanoa, että sairastunut lapsi vastaa uutistodellisuudessa 33 500 linnun henkeä.

Mutta onko ihminen lintuinfluenssautisten konna, niin kuin kasvihuoneilmiötä koskevissa uutisissa, joissa syytettyjen penkillä näytti istuvan koko ihmiskunta?

Tarkastelemallani ajanjaksolla tästä ei juurikaan näy merkkejä uutisten tasolla. Poikkeuksiakin on. Uutisessa ”Lintuinfluenssa voidaan pysäyttää” (AL 14.8.2005) on alajuttu otsikolla ”Virus syntyi avotarhauksessa”. Jutussa puhutaan ahtaista, epähygieenisistä tiloista, joiden olosuhteissa taudit pääsevät leviämään.

Pääasiassa lintuinfluenssautisissa ei kuitenkaan esiinny ihmiskonnaa, vaan suuri paha on itse virus. Lintuinfluenssavirus saa uutisoinnissa lähes tuomiopäivän mittasuhteet. Tämä näkyy myös jo otsikkotasolla siinä, millaisin adjektiivein tautia kuvataan. ”Salaperäinen sairaus tappaa Kiinassa” (AL 26.7.2005) ja ”Raju virus tappoi lintuja Moskovan lähistöllä” (AL 19.10.2005).

Fisken (1990/1992) mukaan myytit ovat kertomuksia, joiden avulla kulttuuri ymmärtää luonnon ja todellisuuden joitakin puolia. Alkukantaisimmillaan myytit koskevat esimerkiksi elämää ja kuolemaa tai hyvää ja pahaa. Kehittyneemmät myytit voivat koskea vaikkapa tiedettä. (mt., 116.)

Viruksen voisi sanoa edustavan pahan myyttiä. Siinä, missä moderni, tieteelliseen havainnointiin perustuva selittäminen luokittelee, kritisoi, varoittaa ja hälyttää, se näyttää uutisissa tekevän perinteistä jakoa ihmisen ja luonnon välillä sekä varoittavan yhteisöä uhkaavasta myyttisestä pahasta, joka nousee yhteisön ulkopuolelta.

Uusia tietoja lintuinfluenssan leviämisestä tuli jatkuvasti eri puolilta maailmaa. ”Kazakstanin lintuinfluenssa on ihmiselle vaarallista tyyppiä” (AL 11.8.2005), ”Ranska varautuu lintuinfluenssan leviämiseen” (AL 31.8.2005), ”Turkki teurasti siipikarjaa” (AL 10.10.2005). Myös Suomessa epäiltiin lintuinfluenssaa: ”Lintuinfluenssa saattoi levitä Ouluun muuttolinnuista” (AL 27.8.2005).

Lintuinfluenssautisissa virus näyttäytyykin luonnosta nousevana demonisena uhkana, joka uhkaa tasapuolisesti koko ihmiskuntaa: ”Vastatoimiin on aikaa vain muutama päivä”, julistaa Aamulehti

5.8.2005. ”Lintuinfluenssa tulee - kuolemmeko kaikki?” kysyttiin puolestaan Aamulehden otsikossa 19.10.2005.

Jutussa ”WHO:n mukaan hallitsematon lintuinfluenssa tappaisi miljoonia” (AL 19.9.2005) WHO:n edustaja sanoo ”Jos influenssapandemia alkaisi huomenna, emme olisi valmiita. Kello tikittää, ja kun maailmanlaajuinen kulkutauti iskee, on liian myöhäistä.”

”Lintuinfluenssa voi surmata YK:n mukaan jopa miljoonia” (AL 1.10.2005) -jutussa tulee ilmi, että ”Lintuinfluenssa voi jatkossa tappaa 150 miljoonaa ihmistä, ellei maailma kykene riittävästi varautumaan viruksen muuntumiseen ihmisestä ihmiseen tarttuvaksi, varoitti YK. -- Maailman terveysjärjestön WHO:n johtaviin terveysasiantuntijoihin kuuluva David Nabarro kertoi torstai-iltana, että YK:n pääsihteeri Kofi Annan on nimittänyt hänet johtamaan taistelua lintuinfluenssan leviämistä vastaan.”

Jutuissa puheoikeus annetaan maailmanlaajuisille organisaatioille. Keskeistä on puhe ”meistä”. ”Maailma” tarkoittaa kaikkia ihmisiä. ”Taistelu lintuinfluenssan leviämistä vastaan” viittaa taistelurintamaan ulkoista uhkaa vastaan. Lintuinfluenssavirus on ihmiskunnan yhteinen vihollinen, jonka voittaminen vaatii kansakuntien yhteisiä ponnistuksia. Yllättäen lintuinfluenssan voi siis nähdä myös ihmiskuntaa yhdistävänä tekijänä.

Tilanne voi riistäytyä käsistä hetkenä minä hyvänsä, mutta yhdessä voimme voittaa pahan. Järjestystä luova uutinen tarvitsee kaaosta kuin sotapäällikkö vihollisia (Kantola 1996, 163).

2.2 Uutinen tarinana

2.2.1 Narratologian käyttö uutistutkimuksessa

Kiinnostavaksi työni kannalta nousee narratologia, kirjallisuustieteen piiristä lähtöisin oleva suuntaus, joka on kiinnostunut tekstien narratiivisista rakenteista.

Narratologian soveltamisalasta on olemassa lukuisia keskenään ristiriitaisia näkemyksiä.

Joidenkin näkemysten mukaan narratologia soveltuu lähinnä kertomakirjallisuuden tutkimiseen, toisten mielestä olennaista ei ole väline vaan kerronta sinänsä. Narratologiaa on aikojen kuluessa sovellettu niin tanssitaideksiin kuin sarjakuviin. Tämän tutkimuksen kannalta olennaisinta on narratologian soveltuvuus uutisten tutkimiseen.

Seuraavassa käyn läpi narratologian niitä ominaisuuksia, piirteitä ja suuntauksia, joita on uutistutkimuksessa aikaisemmin hyödynnetty. Analyysissäni käyttämäni menetelmät ovat saaneet vaikutteita niistä.

Narratologiasta ei voida puhua viittaamatta tarinaan. Tarina viittaa sarjaan tapahtumia, jatkumoon, johon osallistuu henkilöitä. Tarina muodostuu tekstistä. Tarinan kirjoittaja tuottaa tekstin prosessina, jota voidaan kutsua kerronnaksi. (Rimmon-Kenan 1983, 9-10.)

Shlomith Rimmon-Kenan (1983) liittyy oman esityksensä narratologiasta ainakin anglo-amerikkalaiseen uskriittisiin, venäläiseen formalismiin, ranskalaiseen strukturalismiin, Tel Avivin poetiikan koulukuntaan ja lukemisen fenomenologiaan (mt., 11).

Nämä erilaiset teoriasuuntaukset ovat antaneet paljonkin eväitä siihen, miten mediatekstejä voi tarkastella tarinoina. Erityisesti kansantarinoiden analysoinnista lähtöisin olevat strukturalismin ja formalismin narratiiviset suuntaukset ovat tarjonneet journalismin tutkimukselle runsaasti eväitä. Tekstin narratiivisuutta tarkasteltaessa tärkeä teema on tekstin vaikuttavuuden ja narratiivisuuden yhteyksien erottaminen, esimerkiksi tarinan ja juonen käsitteiden avulla. (Kantola 1998, 124.)

Venäläiset formalistit puhuvat tapahtumien kronologisesta järjestyksestä tarinana. Juonena formalistit puhuvat järjestyksestä, jossa tapahtumat paljastetaan vastaanottajalle. Myös uutinen voidaan nähdä draamana, joka kertoo tarinan dialogien ja toiminnan avulla. Draaman toiminta perustuu siihen, että jonkun tahto kohtaa vastuksen, mistä syntyy jännitteitä ja ristiriitoja. Dramaturgia on kykyä luoda näitä jännitteitä, joiden keinoin lukija jaksaa kiinnostua tekstistä. (mt., 124-126.)

Lintuinfluenssautisistakin voi nähdä muodostuvan tarinoita. Uutisväline päättää aina vähintään sen, missä järjestyksessä tapahtumat vastaanottajille (lukijoille, kuuntelijoille, katselijoille)

paljastetaan. Lisäksi väline voi lisätä ilmiön tarinallisuutta tekemällä siitä näennäisesti kronologisen. Jotain voidaan aina jättää pois, jotta tarina näyttäisi ehjemmältä.

Uutisten tapauksessa yksittäinen uutinen on usein ehjä tarina, mutta samasta aiheesta kertovat eri päivinä ilmestyneet ja eri toimittajien kirjoittamat uutiset eivät välttämättä muodostakaan yhtenäistä tarinaa. Jos puolen vuoden ajan lintuinfluenssautisointia koettaa tarkastella yhtenä jatkokertomuksena, sen osat eivät välttämättä olekaan lainkaan loogisia suhteessa toisiinsa. Tässä uutiset eroavatkin narratologien tutkimasta kertomakirjallisuudesta. Yhtenäisen juonen tavoittelu – se miten tapahtumat paljastetaan vastaanottajalle – voikin olla uutisten tapauksessa heikkous. Tapahtumat tai faktat eivät olekaan tänään samoja kuin eilen. Kun rakennuspuut vaihtuvat, koko juoni muuttuu. Todellisuus ei taivukaan yhtenäiseksi juoneksi siihen suuntaan, mihin yksi toimittaja on ajatellut sen taipuvan. Todellisuus on pilannut monta hyvää uutista.

Jos lintuinfluenssa ilmiönä on jotakuta kiinnostanut, hän luultavasti on lukenut useimmat aiheesta kirjoitetut artikkelit. Uutisten kokonaisuudessa ilmenevä epäloogisuus horjuttaa lukijan kykyä hahmottaa aihetta. Uutisten avulla pyritään usein luomaan merkityskarttaa ja hahmottamaan jonkin ilmiön paikkaa maailmassa. Tämän vuoksi epäloogisuus tietystä ilmiöstä kertovien uutisten kokonaisuudessa, kokonaiskertomuksessa tai -tarinassa, ei ole yhdentekevä. Eri asia on se, alkaako lukija epäilemään enemmän maailman epäjohdonmukaisuutta vai uutisvälineen luotettavuutta.

Jokainen uutinen sisältää myös enemmän tai vähemmän draamaa. Useimmiten uutisissa on jokin jännite, jonka olemassaolo paljastetaan, tai joka ainakin näennäisesti pyritään ratkaisemaan uutisessa. Lintuinfluenssautisten draamallisuudessa lukija on tavallaan itse se, jolla on vastassaan lintuinfluenssa, uhka. Jännitteitä syntyy viruksen leviämisenopeudesta, lääkkeen tehokkuudesta ja rokotteen kehittämisestä.

2.2.2 Uutistarina tieteen jalanjäljillä

Anu Kantola (1996) on tutkinut kasvihuoneilmiötä, otsonikatoa, Intian ruttoepidemiaa ja tappajaviruksia koskevia uutisia uutistarinoina. Artikkelissaan *Tri Otsoni ja Mr Kasvihuone* (1996, 158) Kantola tarkastelee sitä, millaista merkityskarttaa uutistarinat tarjoavat ja millaista arvomaailmaa ne rakentavat. Kenelle annetaan puheoikeus koko maailmaa uhkaavien vaarojen

ratkaisemiseksi?

Kantolan artikkelissa puhutaan televisiouutisista, mutta mielestäni samoja piirteitä löytyy sanomalehtiutisista. Myös Aamulehden lintuinfluenssausuutisoinnissa on kiinnostavaa tutkia sitä, kenelle puheenvuorot annetaan, kun selvitetään lukijoille lintuinfluenssan vaarallisuutta ja kuinka ne uutisten kokonaisuudessa näkyvät. Tieteen rooli on aikanamme suuri kaikesta sellaisesta puhuttaessa, johon ei löydy välitöntä selitystä arkipäivästä. Millaisena tieteen ja asiantuntijoiden rooli näyttäytyy Aamulehden lintuinfluenssausuutisten merkityskartalla?

Tiede kytkeytyy uutistarinaan uutisen olemuksen takia. Uutinen on kehittynyt tieteen pikkuveljenä ja omaksunut tieteen tietoihanteita. Moderni, tieteelliseen havainnointiin perustuva selittäminen luokittelee, kritisoi, varoittaa ja hälyttää. (mt., 160.) Uutisideaali edellyttää empiiristä havaintoa ja selkeitä, varmoja tietoja, jotka pakataan yksikärkiseen muotoon (mt., 166). Toisaalta tämä on johtanut siihen, että uutisissa ei siedetä epävarmuutta, vaan kaikki tieto esitetään varmana. Tämä puolestaan voi johtaa lopputuloksen vääristymiseen. Kantola ihmettelee sitä, miten ristiriitaista tietoa kasvihuoneilmioista esitettiin. Peräkkäiset uutiset saattoivat sisältää vastakkaista tietoa. (mt., 166-167.) Onkin kiinnostavaa tutkia, millaisia esimerkkejä lintuinfluenssa tarjoaa tällaisesta lapsekkaasta varmuuden tavoittelusta.

Agraariyhteiskunnassa selittämisestä vastasi yleensä pappi tai kylänvanhin. Modernissa yhteiskunnassa selittäminen on paisunut teolliseen mittakaavaan. Uutiset selittävät ja normalisoivat vieraasta tuttua ja arkipäiväistä; prosessi palautuu yksinkertaiseen draaman kaareen, joka sisältää ongelman ja ratkaisun. (Kantola 1996, 159-160.)

Ajatus ongelman ja ratkaisun sisältävästä uutistarinasta on mielenkiintoinen. Kasvihuoneilmioista uutisointi ei tosin suinkaan loppunut missään vaiheessa, vaan se on kymmenen vuotta Kantolan artikkelin kirjoittamisen jälkeen ajankohtainen.

Lintuinfluenssausuutisoinnissa selittäminen on palautunut erilaisten asiantuntijoiden velvollisuudeksi. Toisaalta selittämistä tapahtuu välineen itsensä keinoin kuten otsikointien ja sanavalintojen kautta. Lintuinfluenssausuutiset tuntuvat pyrkivän tarjoamaan ratkaisun ongelmaan esimerkiksi lääkkeen muodossa, vaikka toisaalta uutisissa sanotaan, että pandemian tuloa ei kuitenkaan voi estää.

Tilanne muistuttaa holhoamista, jossa väline pyrkii suojelemaan lukijoita epämiellyttävältä totuudelta.

Kantola päätyy kasvihuoneilmiötä ja otsonikatoa koskevassa artikkelissaan siihen tulokseen, että mitä lähemmäs uhka saapuu, sitä enemmän sitä aletaan normalisoida osaksi arkipäivää.

Kasvihuoneilmiö alkaa lähestyessään muuttua vaarattomaksi, koska tarinalle pitää saada onnellinen loppu. (mt., 170.) Ikävä kyllä, saman tyyppistä ratkaisujen väkinäistä hakua on myös lintuinfluenssautisoinnissa.

2.2.3 Uutisten sankarit ja konnat

Ihmiskunta on Kantolan (1996, 163) mukaan kasvihuoneilmiötä koskevien uutisten konna. Tarinan sankari taas on valkotakkinen tiedemies, joka ponnistelee laboratoriossa (mt., 168-169). Tiede kytkeytyy uutisiin siis paitsi modernin tietoihanteen kautta, myös siten, että puheoikeus annetaan tiedemiehille. Näin Kantola palauttaa uutisten piirteet venäläiseen kansantarinaan ja sen sisältämiin hahmoihin, sankareihin ja roistoihin.

Ajatus sankareista ja roistoista on peräisin Vladimir Proppilta. Venäläisen kirjallisuustieteellisen formalistisen suuntauksen edustajan, Vladimir Proppin, jalanjalkia seurannut A.J. Greimas on tutkinut ja kehittänyt tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavia ajatuksia kertomusten osapuolista.

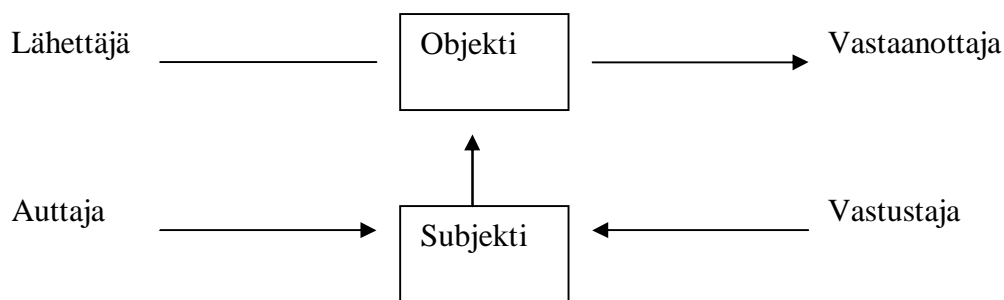
Sellaisenaan nämä kansansatuja tutkimaan kehitetyt mallit eivät tietenkään sovellu uutistutkimukseen. Niiden pohjalta on kuitenkin kehitetty analyysimalleja, joiden soveltuvuutta aineistooni testaan tässä tutkimuksessa. Siksi niistä on tarpeen kertoa hieman myös tässä.

Propp (1994/1928) tutki venäläisiä kansansatuja ja kehitti niiden pohjalta mallin, jossa hän erottaa juonirakenteessa 31 samassa järjestyksessä esiintyvää funktiota. Henkilöhahmot kuvataan rooleiksi, jotka esitetään toiminnan kuluessa. Näitä rooleja Propp löysi seitsemän:

1. roisto (the villain)
2. lahjoittaja (the donor (provider))
3. auttaja (the helper)

4. etsitty henkilö (ja hänen isänsä) (the sought-for person and her father)
5. liikkeellelähettäjä (the dispatcher)
6. sankari (the hero)
7. valesankari (the false hero)

Greimas (1980/1966, 206) kehitti Proppin aktanttimalleja seuraavaan suuntaan, jota hän nimittää myyttiseksi aktanttimalleksi:

Aktoreissa realisoituvat aktantit, henkilöiden toistuvat roolit. Sama aktori voi ”esiintyä” useissa aktanteissa. Auttaja- ja vastustaja-aktantit löytyvät Greimasin mielestä kaikkein selvimmin erilaisia toiminta-alojen funktiolajeja tarkasteltaessa.

Nämä funktiot pyrkivät joko tuomaan apua toimiessaan halun toteutumiseksi (auttaja) tai vastaavasti pyrkivät luomaan esteitä asettumalla vastustamaan halun toteutumista (vastustaja). Subjekti tavoittelee halun objektia, joka toimii myös kommunikaation objektina lähettäjän ja vastaanottajan välillä. Subjektin haluamista heijastavat auttaja ja vastustaja. (mt., 204-206.)

Greimasin mallissa sekä aktorit että aktantit ovat toiminnalle alisteisia, sillä molemmat määrittyvät aina teosta käsin. Tosin esimerkiksi Rimmon-Kenan (1983, 48) esittää, että se, ovatko henkilöt alisteisia toiminnalle vai toiminta henkilöille (toiminnan ja henkilöiden hierarkia), on aina lukijan käännettävissä kulloisenkin lukutilanteen mukaan.

Tämä ajatus aktoreista, aktanteista ja toiminnasta on kiinnostava siltä osin, mitä se on tuonut uutisten tutkijoiden mieliin uutisissa haastateltujen asiantuntijoiden, uutisen erityisluonteen ja uutisen kirjoittajan suhteesta. Kenen sana kulloinkin painaa, ja mitä uutisen erityinen olemus edellyttää tekstiltä?

Journalismin tutkimuksessa uutistarinoista on löydetty erityisesti sankareita ja roistoja (esim. Kantola 1996). Myös erilaisia uutisissa esiintyvien lähteiden puhetta tutkivia malleja on kehitetty.

2.2.4 Henkilöstä toimijaan – keitä tarinoissa esiintyy

Kuten edellä on tullut ilmi, keskeisessä osassa tässä tutkimuksessa on tarina. Edellä on puhuttu yleisesti uutistekstin tarinallisuudesta, mutta keskeistä on myös se, keitä tarinoissa esiintyy. Varhaisemmassa venäläisessä formalismissa puhuttiin aktanteista ja aktoreista.

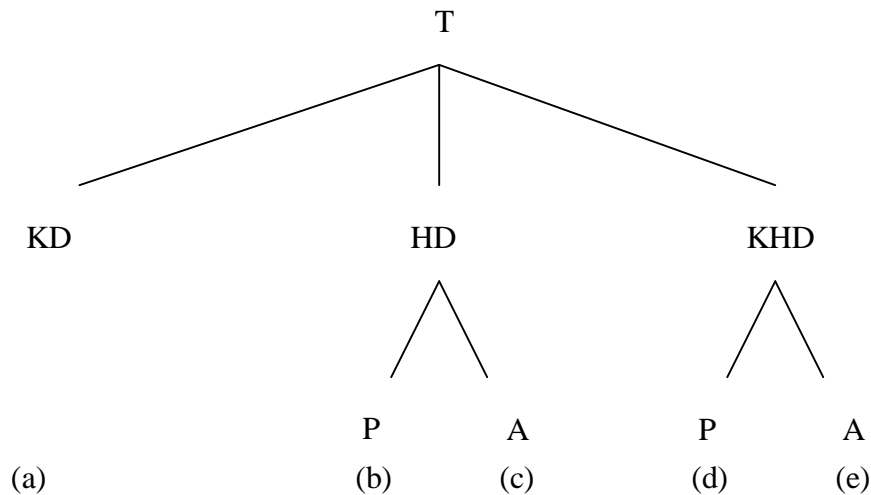
Tammen (1992, 29) mukaan fiktiotekstien eri tasoilla on kolmenlaisia agentteja, jotka ovat toisilleen alisteisia. Agentteja Tammi nimittää henkilöiksi, kertojaksi ja tekstiksi.

Tammen määritelmän mukaan henkilön diskurssista voidaan puhua silloin, kun kyseessä on kertomuksen henkilöiden itsensä tuottama esitys, jota kertoja siteeraa, kuten myös henkilöille kuuluvat ja kertojan suoraan siteeraamat ajatukset. Henkilön diskurssi on aina kertojan diskurssille alisteinen. Alisteisuus on usein piilevää (mt.,.31.)

Juuri tämä on kiinnostavaa myös lintuinfluenssauutisia tutkiessani. Jos ajattelee sanomalehti uutista, voisi henkilö – kertoja suhteen alisteisuuden nähdä mielestäni selkeimmin siinä, miten (Tammen termein) henkilöiden puheet suhteutuvat jutun kärkeen. Kenen puheiden mukaan esimerkiksi otsikot muotoillaan? Piilevyys taas piilee uutisten näennäisessä neutraaliudessa. Lehti voi kuitenkin halutessaan tehdä yhden ”henkilön” puheesta itsestään selvää todellisuutta, kun taas toisen puheet se kyseenalaistaa.

Seuraavalla kuviolla Tammi kuvaa tapauksia, joissa esiintyy samanaikaisesti sekä kertojan että henkilön diskurssiin kuuluvia ominaisuuksia. KD viittaa kertojan diskurssiin, HD henkilön

diskurssiin ja KHD kertojan ja henkilön diskurssiin. P tarkoittaa henkilön puhetta ja A ajatuksia. (mt., 32.)

(a) Hän sanoi/ajatteli, että hän oli siellä turhaan.

(b) Olen täällä turhaan (hän sanoi).

(c) Olen täällä turhaan (hän ajatteli).

(d)

à Hän oli täällä turhaan.

(e)

Tammen kuviossa (a) on henkilön oma diskurssi alisteinen kertojan johtolauseelle. Tapauksissa (b)-(c) kertoja siteeraa suoraan henkilön näennäisen vapaasti tuottamaa diskurssia. Kohdissa (d)-(e) ”Hän” ja ”oli” viittaavat kertojaan, mutta ”täällä” palautuu henkilön omaan diskurssiin. Jälkimmäisissä kohdissa kertojan epäsuoran esityksen kautta välittyy henkilön subjektiviteetti tai näkökulma. (mt., 32-33.)

Kerronnan tasoja sekä kertojan ja henkilön rooleja ovat tutkineet myös monet journalismin tutkijat. Se, keitä uutisissa esiintyy ja miten näitä tahoja nimitetään, vaihtelee tutkijasta riippuen.

Reunanen (2003, 172) tarkastelee väitöskirjassaan journalismin kerronnallisia rakenteita ja näissä

esiintyvää vuorovaikutusta. Henkilön sijaan Reunanen puhuu toimijasta ja henkilön diskurssin sijaan puheesta. Hänen mielestään näet sana diskurssi on liian monimerkityksinen. Samoin toimija voi sisältää useampia tahoja kuin henkilö, minkä vuoksi termi toimija sopii journalististen tekstien tulkintaan paremmin. Olen näistä asioista samaa mieltä kuin Reunanen ja puhunkin omassa analyysissäni myös toimijoista ja puheesta henkilön ja diskurssin sijaan.

Esimerkiksi Veikko Pietilä (1995, 82-83) käsittelee uutista esityksen esityksenä. Hänen mielestään uutinen on toimittajan rakentama esitys, jonka aineksina ovat ennen muuta ”vieraat puheet” eli esimerkiksi haastatteluvastaukset ja asiakirjat. Uutiset kertovat tapahtumista pääasiassa viranomaisesityksiin ja muihin toimituksen ulkopuolisiin tahoihin nojautuen, vaikkei tätä suoraan sanotakaan. Pietilä puhuu kertojan diskurssista toimituksen puheena ja henkilön diskurssista ulkopuolisen puheena.

Itse pidän Pietilän määritelmää hieman hankalana juuri diskurssi-käsitteen monitulkintaisuuden vuoksi. Toisaalta olen Pietilän kanssa samaa mieltä siinä, että uutiset ovat esityksen esityksiä, ja siksi eri tahojen puheita on vaikea erottaa toisistaan. On esimerkiksi hankala nähdä, mistä ns. auki kirjoitetun kappaleen sisältö on peräisin. Kuinka paljon on toimittajan ”omaa”, paljonko toimituksen muokkausta? Onko tieto ulkopuolisesta lähteestä ja jos on, niin mistä?

Pietilän kanssa toista mieltä kertojasta on Risto Eronen (1991, 39), joka esittää, ettei toimittajan ja kertojan välille voi vetää yhtäläisyysmerkkejä. Eronen mielestä kertoja on näet esitystekniikka, jota toimittaja hyödyntää. Eronen esittääkin, että kertojan diskurssi muodostuu toimittajan käyttämistä tekstuaalisista ja toimituksellisista keinoista.

Esitystekniikan voisi ajatella liittyvän uutisen erityispiirteisiin. En ota suoraan kantaa Eronen muotoiluun asiasta, mutta näkisin kyllä, ettei ”kertoja” voi olla ainakaan pelkästään fyysinen toimittaja.

Tähän voisi ehkä lisätä, että paitsi toimittajan, myös toimituksen käyttämät keinot vaikuttavat journalistisen tuotoksen kokonaisuuteen. Esimerkiksi kappaleiden paikkoja voidaan taitossa vaihtaa niin, ettei kertojan ääni säilykään samanlaisena tai viesti välity toimittajan haluamalla tavalla. Myös päällikkötoimittajat voivat määrätä esimerkiksi siitä, missä järjestyksessä asiat kerrotaan.

Lisäksi joskus – Tammen käyttämiin termeihin palatakseni – voi uutisessakin kertoja joskus ollakin henkilölle alisteinen. Tämä sellaisissa tapauksissa, joissa asiasta tietämätön toimittaja on ollut täysin haastateltavansa johdateltavissa, eikä myöskään muu osa toimitusprosessista ole puuttunut henkilön puheeseen. Eikö esimerkiksi lehden taloudelle tärkeän tai lehden poliittista suuntaa johdattelevan ”henkilön” mielipiteitä esittelevä ”uutinen” ole esimerkki tällaisesta?

Kertojana ei siis voi mitenkään pitää yksittäistä toimittajaa, jonka nimi on kirjoitettu uutisen yhteyteen. Reunanenkin (1991, 71) kirjoittaa, että kertojan tunnistautumisen ei ole sama asia kuin toimittajan nimi uutisen alla.

2.2.5 Sisäistekijä ja sisäislukija

Tammen (1992, 27) mukaan kielen käsite viittaa niihin lingvistisiin merkkeihin, joiden kautta esitys välittyy meille. Mutta koska kyseessä on kertova esitys, on viitattava myös kielen ulkopuolelle. Keiden diskursseista kertomus koostuu ja mikä on siinä käytetty näkökulma? Kuka vastaa eri osien merkityksistä? Entä vastaanottaja?

Kysymys tiivistyy siihen, kuka tekstissä puhuu ja kenelle. Tammen (1992, 116-117) mukaan ainakin fiktiossa on tärkeää erottaa kertoja ja yleisö tekstin tekijästä ja lukijasta. Siksi teksteille täytyy olettaa juuri tietylle tekstile ominainen sisäistekijä ja tätä tekijää vastaava sisäislukija. Sisäistekijä viittaa Tammen esityksessä siihen, että tekstin todellinen tekijä jää tuntemattomaksi, jolloin tekijän ominaisuudet voidaan päätellä vain tekstiin sisältyvien ominaisuuksien perusteella. Tekijä olisi tällöin päätelty konstruktio. Sisäislukijan Tammi palauttaa joukoksi ominaisuuksia, jotka ovat välttämättömiä lukemisen onnistumiselle (kuten kielitaito ja kulttuuritausta). Tällaisen oletetun lukijan sisältää jokainen teksti.

Uutistekstien tulkinnassa keskeisenä voi pitää sitä, että puhutaan nimenomaan uutisesta, jolla on juttutyypinä tietyt ominaisuudet, jotka erottavat sen muista teksteistä. Tästä näkökulmasta voidaan sisäistekijän ja sisäislukijan problematiikkaa katsoa Seija Ridellin lähestyneen. Hän on tutkinut kirjallisuustieteen ja tiedotusopin rajamaastoa genren käsitteen kautta. Ridellin (1994, 24) mielestä sisäistekijän ja sisäislukijan käsiteparia ei pitäisi lainkaan jättää tekstin rajojen sisään, vaan se voidaan ymmärtää kontekstuaaliseksi ilmiöksi, joka voidaan kytkeä tekstien kirjoittamisen ja

lukemisen genreytyneisiin prosesseihin.

Tällöin sisäistekijä sijoittuisi tekijän ja tekstin väliin, sisäislukija taas lukijan ja tekstin väliin.

Sisäislukija ja sisäistekijä yhdistävät Ridellin mukaan tekijän, tekstin ja lukijan saman geneerisen kokonaisuuden osiksi.

	Uutisten tuottamisen kannalta	Uutisten lukemisen kannalta
sisäistekijä	Uutisjournalismin sääntöihin ja konventioihin suhteutuva mielikuva ko. välineen positiosta ja intentiosta	Yleisempiin uutisjournalismia koskeviin konventioihin ja odotuksiin suhteutuva mielikuva ko. välineen luonteesta ja linjasta
sisäislukija	Uutisjournalismin sääntöihin ja konventioihin suhteutuva oletus välineen yleisöstä ja sen odotuksista, uskomuksista ja arvoista	Yleisempiin uutisjournalismia koskeviin konventioihin ja odotuksiin suhteutuva oletus ko. välineen yleisökäsityksestä

Eräs journalismin määritelmä kuvaa journalismia ajankohtaiseksi ja faktapohjaiseksi joukkoviestinnäksi (esim. Kunelius 2003, 21). Esa Reunanen kuvaa journalistisia genrejä säännöiksi, jotka määräävät sitä, miten todellisuutta merkityksellistetään journalistisiksi teksteiksi. Genre määrää sen, mitä lukija tekstiltä kulloinkin odottaa. Uutiselta esimerkiksi odotetaan ”totuudenmukaisuutta ja aiheen merkittävyyttä”. (1995, 41.)

En analysoi tai käsittele tässä työssä yleisöä sen enempää. Sen verran yleisö on kuitenkin huomioitava, että voin jatkossa puhua yleisesti jonkinlaisista odotuksista, joita uutisia kohtaan on. Ja keiden muiden odotuksia ne voisivat olla kuin lukijoiden, yleisön? Aamulehti on maakunnan ykköslehti, jonka levikki on 138 258 kappaletta. Jo tämä vaikuttaa väistämättä odotuksiin välineestä ja tavasta uutisoida. Sisäislukijan tasoa ajatellen voikin miettiä, miten esimerkiksi

lintuinfluenssautisointi on vaikuttanut sisäislukijan tasolla oletukseen välineen yleisökäsityksestä.

3 TUTKIMUSAINEISTO JA UUTISTEN TOIMIJAT

3.1 Tutkimusaineisto

Tutkimusaineistonani on yhteensä 57 uutista puolen vuoden ajalta 1.6.2005-31.12.2005. Jutut on kerätty media-arkistosta. Haku on rajattu Aamulehteen ja hakusanana on käytetty sanaa lintuinfluenssa. Yksi uutinen puuttuu arkistosta. Arkistoon on päivätty 8.8. uutisvinkki, mutta itse uutista ei ole arkistossa.

Aineistona on ainoastaan uutisjuttuja. Kolumnit, pääkirjoitukset ja pakinat on jätetty pois. Uutisiksi olen laskenut myös tiedotteet. Sekä koti- että ulkomaansivujen uutiset ovat mukana. Aineistoon kuuluu kaikkiaan 26 kotimaan uutista ja 31 ulkomaan uutista.

Seuraavissa empiirisissä taulukoissa olen selvittänyt lintuinfluenssautisten toimijoita. Toimijoina pidän uutisten lähteitä, jotka ”puhuvat” jutuissa. Toimijoita voivat olla niin ihmiset kuin organisaatiot. Keskityn nimenomaan asiantuntijatoimijoihin. Tämä tarkoittaa sitä, että olen kiinnostunut niistä ihmisistä, jotka puhuvat jutuissa titteleidensä takia tai erilaisista viranomais- ym. -organisaatioista. Asiantuntijatoimijoita eivät siis ole tavalliset kadullakulkijat.

Kiinnostukseni asiantuntijatoimijoita kohtaan johtuu lintuinfluenssautisten luonteesta. Erilaiset asiantuntijatahot ovat saaneet niissä paljon sananvaltaa, ja siksi on mielestäni kiinnostaa eritellä tarkemmin, keitä ovat kyseiset asiantuntijat. Mitä muita erilaisia tahoja on ihmisten lisäksi ”päässyt ääneen”?

Selvitän työssäni myös nimettömien lähteiden määrää. Jostain kuuluu ääni, joka on päätynyt uutiseen, mutta kenelle se kuuluu? Myös tällaisten lähteiden määrä kertoo mielestäni paljonkin. Jos nimettömiä lähteitä on paljon, onko uutisen välittämä tieto yleistietoa, jota ei tarvitse kenenkään suuhun laittaakaan? Millaisia asioita tipahtaa taivaasta, ilman että niiden takana mainitaan olevan ketään?

3.2 Lintuinfluenssautisten toimijat

3.2.1 Lääketieteen asiantuntijat ja muut asiantuntijat

Asiantuntijan määrittelyn oman alansa oppineeksi tai muuksi arvostetuksi auktoriteetiksi. Aluksi olen jakanut jutuissa puhuvat asiantuntijat kahteen ryhmään: lääketieteen asiantuntijoihin ja muihin asiantuntijoihin.

Lintuinfluenssa on virustauti, joten on kiinnostavaa tutkia, kuinka paljon uutisissa käytetään lähteinä lääketieteen asiantuntijoita suhteessa muihin asiantuntijoihin. Muita asiantuntijoita ovat esimerkiksi virkamiehet. Uutiset on jaettu myös koti- ja ulkomaan uutisiin. Mielestäni ei suinkaan ole yhdentekevää, jos koti- ja ulkomaan uutisissa on suuria eroja asiantuntijalähteiden käytön määrässä. Tämä voi kertoa eroista esimerkiksi uutiskäytännöissä ja lähdehierarkioissa.

Lähdehierarkiat puolestaan kertovat tarinaansa myös muusta yhteiskunnasta.

Tarkoitukseni on tässä tutkia uutisissa puhuvia toimijoita. Olennaista on siis se, että henkilö pääsee jutussa ääneen. Puheeksi olen lukenut ensinnäkin suorat sitaatit:

- Ihmiset ovat ajatelleet, että ottamalla influenssarokotteen suojautuu myös lintuinfluenssalta. Näinhän asia ei kuitenkaan ole, Rapola muistuttaa. (AL 24.11.2005)
- Toisin kuin muut influenssat virus etenee pahimmillaan keuhkoihin asti ja saa aikaan keuhkojen koko toiminnan lamaantumisen, joten virus on todella ärhäkkä, Reijo Pyhälä lisää. (AL 14.8.2005)

Toiseksi, olen laskenut mukaan auki kirjoitetut ilmaisut, joissa on käytetty lähteenä nimettyä henkilöä:

Apulaisosastopäällikkö Riitta Heinosen mukaan on epätodennäköistä, joskaan ei mahdotonta, että lokki on tappavan H5N1-viruksen kantaja. (AL 27.8.2005)

Dick Thompson, joka vastaa influenssan vastaisista operaatioista WHO:ssa, huomautti, että on lähes mahdotonta arvioida kuinka paljon kuolonuhreja mahdollinen pandemia aiheuttaisi. (AL 1.10.2005)

Kotimaan uutisten osalta asiantuntijain jako tittleiden perusteella on helpohko. Jos titteli on lääkintöneuvos tai ylilääkäri, ei liene epäilystä siitä, etteikö kyseessä olisi lääketieteen asiantuntija.

Joidenkin ulkomaisten asiantuntijalähteiden tittleiden perusteella on joskus ollut vaikea keksiä, kuuluuko lähde lääketieteen asiantuntijoihin vai muihin asiantuntijoihin. Entä voiko organisaation edustajan luokitella suoraan lääketieteen asiantuntijaksi? Useissa ulkomaan uutisissa on käytetty lähteenä WHO:n edustajaksi nimettyä henkilöä.

Olen luokitellut nämä WHO:n edustajat lääketieteen asiantuntijoihin järjestön nimen (Maailman terveysjärjestö) ja asiayhteyden perusteella:

- Jos influenssapandemia alkaisi huomenna, emme olisi valmiita. Kello tikittää, ja kun maailmanlaajuinen kulkutauti iskee, on liian myöhäistä, WHO:n edustaja Christine McNab sanoi. (AL 19.9.2005)

Ulkomaan uutisissa esiintyvien asiantuntijoiden jakoa on vaikeuttanut myös se, että sama henkilö saattaa esiintyä eri uutisissa eri tittelillä.

Esimerkiksi venäläinen Gennadi Onishtshenko on 27.8.2005 ”Venäjän johtava terveysviranomainen”, ja 20.10.2005 ”Venäjän johtava infektiolääkäri”. Mutta 19.10.2005 Gennadi Onishtshenko onkin ”Venäjän elintarvikkeita tarkkailevan valtionlaitoksen johtaja”.

Olen laittanut Onishtshenkon kaikissa kolmessa tapauksessa lääketieteen asiantuntijoiden luokkaan. 19.10. ilmestyneen jutun tapauksessa pelkkä jutussa käytetty titteli ei riittäisi vielä siihen, että Onishtshenko lukeutuisi lääketieteen asiantuntijoihin.

Tässä tapauksessa paitsi aikaisemmat jutut, joissa Onishtshenkon titteli viittaa lääketieteeseen, myös viruksesta puhuminen tekee hänestä lääketieteen asiantuntijan:

- Kun lintuinfluenssavirus kohtaa ihmisruumiissa tavallisen flunssaviruksen, se saattaa kehittää ihmiselle vaarallisen mutaation, selittää Onishtshenko. (AL 19.10.2005)

Asiayhteys nousee siis tässäkin tapauksessa tärkeään rooliin.

Taulukko 1: Lääketieteen asiantuntijat koti- ja ulkomaan uutisissa

	Kotimaan uutinen	Ulkomaan uutinen
Juttujen määrä, joissa lähteenä lääketieteen asiantuntija	19	14
Lääketieteen asiantuntijoiden määrä yhteensä	23	18
Eniten lainatut lääketieteen asiantuntijat	Jukka Lumio (3 juttua), Reijo Pyhälä (4 juttua), Merja Saarinen (3 juttua)	Petri Ruutu (3 juttua), Gennadi Onishtshenko (3 juttua)

Taulukosta 1 selviää, että 26:stä kotimaan uutisesta 19:ssä on käytetty lähteenä nimettyä lääketieteen asiantuntijaa. Ulkomaan uutisissa vastaavasti 14:ssä uutisessa on käytetty nimettyä lääketieteen asiantuntijaa, kun juttuja on yhteensä 31. Useissa uutisissa on käytetty samoja asiantuntijoita, vaikka heidän tittelinsä onkin usein muotoiltu eri jutuissa hieman eri tavoin. Kotimaan uutisissa on lainattu 23:tä eri lääketieteen asiantuntijaa, ulkomaan uutisissa 18:aa.

Kolmea suosituinta lääketieteen asiantuntijaa on lainattu yhteensä kymmenessä kotimaan uutisessa. Ulkomaan uutisissa asiantuntijat vaihtelevat enemmän. Kahta suosituinta asiantuntijaa on käytetty yhteensä viidessä jutussa. Mielenkiintoista on se, että ulkomaan uutisissa lainatuin lääketieteen asiantuntija on Kansanterveyslaitoksen epidemiologiylilääkäri, tutkimusprofessori Petri Ruutu.

Tutkimuksessa selvittämäni luvut kertovat, että kotimaan uutisissa suositaan lääketieteen asiantuntijoita enemmän kuin ulkomaan uutisissa. Petri Ruudun käyttö lähteenä ulkomaan uutisissa kertoo toimituksen halusta paikallistaa uutinen. Toisaalta kotimaisten lääketieteen asiantuntijoiden käyttö kertoo myös toimitusten arvostuksesta omia asiantuntijoitamme kohtaan sekä lievästä

ulkomaisten asiantuntijoiden vähättelystä.

Taulukko 2: Muut kuin lääketieteen asiantuntijat koti- ja ulkomaan uutisissa

	Kotimaan uutinen	Ulkomaan uutinen
Juttujen määrä, jossa muu kuin lääketieteen asiantuntija	13	10
Muiden asiantuntijoiden määrä yhteensä	16	14
Eniten lainatut muut asiantuntijat	Riku Juhola (2 juttua), Lauri Hänninen (2 juttua), Riitta Heinonen (2 juttua)	-

Taulukosta 2 selviää muiden kuin lääketieteen asiantuntijoiden käyttö lähteinä. Myös muita nimettyjä asiantuntijoita on kotimaan uutisissa enemmän kuin ulkomaan uutisissa. Kahdessatoista kotimaan uutisessa on käytetty lähteenä muun alan kuin lääketieteen asiantuntijaa, kun ulkomaan uutisissa vastaava luku on kymmenen. ”Muita asiantuntijoita” esiintyy kotimaan uutisissa yhteensä 15, ulkomaan uutisissa 14. Muita asiantuntijoita ovat esimerkiksi nimetyt virkamiehet, ornitologit ja valtioiden päämiehet. Kirjo on laaja, mutta olennaista onkin se, että myös lähteen nimi mainitaan.

Yhteensä nimettyjä lääketieteen asiantuntijoita ja muita asiantuntijoita esiintyy 26 kotimaan uutisessa 38. Vastaavasti nimettyjä lääketieteen asiantuntijoita ja muita asiantuntijoita esiintyy 31 ulkomaan uutisessa yhteensä 32. Eroja koti- ja ulkomaan uutisten välillä siis on, mutta ne eivät näyttäisi olevan kovin suuria, jos verrataan vain nimettyjen lähteiden käytön määriä.

3.2.2 Nimettömät lähteet

Suuremmiksi erot muuttuvat, kun aletaan etsiä nimettömiä lähteitä. Nimetön lähde on

tutkimuksessani sellainen, että joku puhuu, mutta tarkempi katsanto osoittaa, että puheen lähde on epäselvä. Ihmisten nimiä tai titteleitä ei mainita. Kuitenkin on käytetty ilmaisuja kuten ”X sanoo”, ”X ilmoittaa”, ”X kertoo”, X varoittaa” tai ”X:n mukaan”.

Alla olevasta ensimmäisestä jutusta ei selviä, mistä viranomaisista on kyse, saati virkamiesten nimiä. Toisesta jutusta taas ei jostain syystä ilmene tiedottajan nimi, tai kenen puolesta hän puhuu:

- Lintuinfluenssa saattaa levitä myös Euroopan unionin alueelle, jos taudin Kiinassa saaneet villit linnut ovat olleet Venäjällä kosketuksissa sellaisiin lintuihin, jotka lentävät Alankomaihin, Ranskaan ja muualle. Myöskään Pohjois-Amerikka ei ole turvassa, viranomaiset ilmoittivat. (AL 2.8.2005)

- Olemme arvioineet riskejä ja todenneet, etteivät mitkään erityistoimet ole tarpeen, maatalousministeriön tiedottaja ilmoitti uutistoimisto Reutersin mukaan. (AL 2.8.2005)

Taulukko 3: Nimettömät lähteet koti- ja ulkomaan uutisissa

	Kotimaan uutinen	Ulkomaan uutinen
Juttujen määrä, joissa lähteenä muu kuin nimetty henkilö	11	20
Jutut, joissa lähteenä nimettömät ”viranomaiset” tai ”asiantuntijat”	2	14
Jutut, joissa lähteenä valtio tai valtionhallinnon organisaatio (ministeriö tms.)	4	15

Taulukosta 3 näkyy, että kotimaan uutisissa tällaisia nimettömiä lähteitä esiintyy aineistossa 10 jutussa. Ulkomaan uutisissa puolestaan nimettömiä lähteitä on käytetty 20 jutussa. Mitä nämä nimettömät tahot sitten ovat? Suuri osa erityisesti ulkomaan uutisten nimettömistä lähteistä näyttäisi olevan nimetty ainoastaan ”asiantuntijoiksi” tai ”viranomaisiksi”. Tällaisia ”viranomaisiksi” tai

”asiantuntijoiksi” kutsuttuja lähteitä on käytetty ainoastaan kahdessa kotimaan uutisessa, mutta peräti 14 ulkomaan uutisessa.

Alla olevassa tapauksessa nimettömäksi ja tittelittömäksi jäävä ”viranomainen” pääsee tyynnyttelemään yleisöä. Koska taho myös puhuu ja esiintyy yksikön kolmannessa persoonassa muodossa hän, kyse tuskin on pelkästä organisaatiosta:

Paikallinen viranomainen tyynnytteli sunnuntaina hälyä ja sanoi, ettei tavallisilla ihmisillä ole mitään syytä huoleen. Kyse on hänen mukaansa nyt vain yhdestä tilasta ja karanteeniin asetetusta alueesta. (AL 10.10.2005)

Käsite ”viranomainen” tuntuukin viittaavan sekä yksittäisiin ihmisiin että kokonaisiin organisaatioihin. Tämä on omiaan hämärtämään sanoman alkuperää.

Muista nimettömistä lähteistä toinen suurehko ryhmä ovat valtiot ja valtionhallinnon organisaatiot. Tällainen taho on päässyt lähteeksi neljässä kotimaan uutisessa ja 15 ulkomaan uutisessa.

Valtiotkin osaavat puhua:

Romania ilmoitti tiistaina löytäneensä uusia mahdollisia lintuinfluenssatapauksia. Euroopan unioni rauhoitteli kuitenkin eurooppalaisia ja muistutti, ettei virus muodosta entistä suurempaa uhkaa ihmisille. (AL 19.10.2005)

Mitä väliä sillä sitten on, mainitaanko lähteen nimi? Lähdemerkintöjen tarkkuus liittyy myös tiedon luotettavuuteen. Yksi ajatus tarkassa merkinnässä on, että toimittaja voi esimerkiksi soittaa tietyn asian kertoneelle taholle uudestaan ja tarkistaa asiat. Vastaavasti, jos lähdemerkintä on tarkka, myös muu kuin jutun tehnyt toimittaja voi esimerkiksi tarkistaa, että lainattu taho on oikeasti olemassa.

Olennaista on omasta mielestäni huomio, että nimettömin lähtein varustettuja uutisia julkaistaan nimenomaan ulkomaan sivuilla. Siinä, missä kotimaan uutisessa mainitaan paitsi lääkärin nimi, myös joka kerta hänen uusi, tarkka tittelinsä ja osasto, jolla hän työskentelee, ulkomaan sivulla riittää puhe ”asiantuntijasta” tai ”viranomaisesta”.

3.2.3 Uutisten alkuperän merkitys lähteiden nimeämisessä

Uutisten tarkempi erittely paljastaa osan ongelmasta nimettömiä ja nimettyjä lähteitä sisältävien uutisten välillä piilevän uutisten laatimisen käytännössä. Ensinnäkin, näyttää siltä että ulkomaan sivujen uutiset ovat yleensä peräisin uutistoimistoilta (Taulukko 4). Lintuinfluenssa-aiheisista ulkomaan uutisista kolme on peräisin yhdestä uutistoimistosta ja peräti 22 on kasattu useamman kuin yhden uutistoimiston materiaalista. Kuudessa ulkomaan uutisessa on mainittu toimittajan nimi.

Taulukko 4: Uutisten alkuperä: uutistoimisto vai toimittaja

	Kotimaan uutinen	Ulkomaan uutinen
Juttu kokonaan yhdestä uutistoimistosta	6	3
Juttu useammasta kuin yhdestä uutistoimistosta	1	22
Juttu kokonaan nimettyjen toimittajien tekemä	16	6
Jutun tekijänä sekä toimittaja että uutistoimisto	3	-

Kotimaan uutisissa puolestaan kuusi juttua on peräisin yhdestä uutistoimistosta ja ainoastaan yhdessä on käytetty usean eri uutistoimiston materiaalia. Kotimaan uutisista 16:ssa on mainittu kirjoittajien nimet. Lisäksi kolmessa kotimaan uutisessa on käytetty sekä nimeltä mainittua toimittajaa että uutistoimistoa, kun ulkomaan sivuilla tällaisia uutisia ei ole yhtäkään.

Se, onko juttu peräisin uutistoimistoista vai jonkun nimeltä mainitun toimittajan kynästä, näyttäisi vaikuttavan siihen, kuinka hanakasti lähteet mainitaan nimeltä.

Eniten nimettömiä lähteitä on useiden uutistoimistojen materiaalista kokoon kursituissa ulkomaan

uutisissa (Taulukko 5). Näiden juttujen määrä on yhteensä 22, kuten taulukosta 4 ilmenee. Näistä 22 uutisesta nimettömiä lähteitä on yhteensä 20 jutussa, kun nimeltä mainittujen toimittajien tai yhden uutistoimiston laatimissa uutisissa nimettömien lähteiden määrä on marginaalinen.

Taulukko 5: Nimettömät lähteet ja uutisen alkuperä

	Kotimaan uutinen	Ulkomaan uutinen
Juttu kokonaan yhdestä uutistoimistosta	3	3
Juttu useammasta kuin yhdestä uutistoimistosta	1	20
Juttu kokonaan nimettyjen toimittajien tekemä	5	4
Jutun tekijänä sekä toimittaja että uutistoimisto	2	-

Vastaavasti eniten nimeltä mainittuja asiantuntijalähteitä on kotimaan uutisissa, joissa kirjoittajan nimi on mainittu (Taulukko 6). Kokonaan nimettyjen toimittajien tekemistä 16 kotimaan uutisesta kaikissa 16:ssa esiintyy nimeltä mainittu lääketieteen asiantuntija tai muu asiantuntijalähde.

Kiinnostavaa on sekin, että useamman kuin yhden uutistoimiston materiaalista kootuista uutisista 11 sisältää nimeltä mainitun asiantuntijalähteen. Määrä on kaksi kertaa pienempi kuin nimettömän lähteen sisältävien saman ryhmän uutisten määrä.

Taulukko 6: Asiantuntijälähteet ja uutisen alkuperä

	Kotimaan uutinen	Ulkomaan uutinen
Juttu kokonaan yhdestä uutistoimistosta	5	3
Juttu useammasta kuin yhdestä uutistoimistosta	1	11
Juttu kokonaan nimettyjen toimittajien tekemä	16	5
Jutun tekijänä sekä toimittaja että uutistoimisto	3	-

Lintuinfluenssautisten asiantuntijälähteiden ja nimettömien lähteiden erittely tuotti mielenkiintoisia tuloksia. Nimeltä mainittuja asiantuntijälähteitä on kotimaan uutisissa enemmän kuin ulkomaan uutisissa. Vastaavasti nimettömiä lähteitä, jotka on määritelty vain esimerkiksi ”viranomaisiksi” tai ”asiantuntijoiksi”, esiintyy erityisesti ulkomaan uutisissa.

Huomiota herättää varsinkin se, millaista informaatiota uutistoimistojen materiaali tuottaa. Ulkomaan sivuille näyttää päätyneen paljon sellaisia uutisia, jotka eivät toimituksen oman toimittajan tekeminä luultavasti läpäisisi julkaisukynnystä. Vai miten uutispäällikkö suhtautuisi uutiseen, jossa vain osa lähteistä mainitaan nimeltä?

Mielestäni ero on sikäli merkittävä, että usein juuri vain jostakin epämääräisestä lähteestä luetut tiedot näyttävät taivaasta tipahtaneilta faktoilta, kun taas nimetyltä toimijalta peräisin olevaa tietoa voi aina suodattaa sen kautta, että tietää, kuka sen sanoo. Jos asian sanoo lääkäri X, joka on miellyttävä naapuri ja kunnan kansalainen, uskoo hänen puheitaan helpommin kuin lääkärin Y puheita, jonka tiedetään naukkailevan työaikana. Mutta jos lähteenä onkin ”viranomaiset”, voi olla, ettei tiedon alkuperään ajattele sen tarkemmin. Kyllähän ne siellä jossain korkealla tietävät.

4 HUOMIOSYKLIN KULKU JA PUHUIJARAKENNEANALYYSI

4.1 Huomiosykli lintuinfluenssautisoinnin kehyksenä

Pertti Suhonen kuvaa teoksessa *Mediat, me ja ympäristö* (1994) julkisuuden huomiosykliä. Ajatus huomiosyklistä on peräisin Anthony Downsilta. Downs (1972) pohtii artikkelissaan sitä, miksi julkinen kiinnostus ympäristöasioihin tuntui kasvaneen räjähdysmäisesti verrattuna ympäristön todelliseen muutoksen samassa ajassa. Downsien mielestä ympäristöasioiden julkisuudessa saamaa huomiota voi kuvata viisivaiheisena prosessina eli syklinä. (mt., 38-39.)

Syklisyys perustuu suurelta osin joukkoviestimien ja yleisön vuorovaikutukseen, ei ongelman itsensä kärjistymiseen tai helpottumiseen (ks. Suhonen 27, Downs 39).

Itse ottaisin tähän mukaan myös toimittajien ja asiantuntijoiden (lähteiden) välisen vuorovaikutuksen.

Seuraavassa käsittelen Aamulehden lintuinfluenssautisointia puolen vuoden (1.6.2005 – 31.12.2005) ajanjaksolla huomiosyklimallin kehyksen sisällä. Tukeudun sekä Downsien että Suhosen esitystapaan syklistä. Huomiosyklin vaiheet eivät sovelluksessani noudata kalenterikuukausia, vaan lintuinfluenssailmiön tarkastelutavoissa Aamulehdessä tapahtuvia painotuksia.

Tarkoitukseni on tutkia, muodostuuko lintuinfluenssasta Aamulehdessä tarina, draama, jonka kaari nousee ja laskee koko uutisoinnin tasolla puolen vuoden ajanjaksolla yhdessä huomiosyklin kanssa. Luodaanko tarinaa siis paitsi yksittäisten juttujen, myös koko ilmiön tasolla?

Koko laajan, puolen vuoden ajanjakson tason ohella tarkastelen huomiosyklin eri vaiheisiin sijoittuvia yksittäisiä uutisia. Yksittäisten uutisten tasolla tarkastelen näiden uutisten toimijoita, heidän asemiaan ja sijaintiaan lehdessä esitystekniikkatypologian avulla virke- ja kappaletasolla. Reunasen keinoin käsittelen sitä, miten ja missä yhteyksissä toimijat saavat äänensä kuuluviin. Millaisia keinoja lehti käyttää esittäessään toimijoiden puhetta?

Pyrin myös selvittämään sitä, mikä on lintuinfluenssautisten ”kärki”, millainen viesti niistä todella välittyy ja onko tämä kärki peräisin toimijoilta, itse todellisuudesta, jota jutuissa kuvataan vai välineeltä itseltään.

4.2 Esitystekniikoista

Reunanen (2003) pyrkii avaamaan toimijan asemaa journalismissa esitystekniikoita tutkimalla. Esitystekniikoiden perusteella Pietilä ja Sondermann (1994) ovat jakaneet lehden ytimeen, sisäkenttään ja ulkokenttään. Ydin on lehden ominta aluetta, jossa lukijaa puhutellaan intiimeimmin. Siellä toimijoiden ja lehden näkökulmat sulautuvat. Sisäkentällä toimijat puhuvat omilla nimissään ja ulkokentällä heidän teoistaan kerrotaan, mutta heitä ei referoida.

Reunanen erottaa esitystekniikat toisistaan seuraavilla perusteilla:

- 1) Esitetäänkö toimijan puhetta vai ei?
- 2) Hallitseeko kerrontaa kertojan vai toimijan näkökulma?
- 3) Kuinka voimakkaita tulkintoja kertoja esittää omilla nimissään?

Vastaukset em. kysymyksiin ratkaisevat sen, sijoittuuko esitys ytimeen, sisäkentälle vai ulkokentälle. Itse sovellan omassa työssäni Reunasen kehittelemää mallia, joskin omista lähtökohdistani. Tässä työssä en ole kiinnostunut sijoittamaan puheita eri kentille, vaikka kysynkin tekstiltä vastaavia kysymyksiä. Tämä sen vuoksi, että en ole kiinnostunut laatimaan yleistyksiä, vaan kiinnostukseni on nimenomaan tässä aineistossa ja siinä, mitä juuri siitä voi saada irti.

Reunasen kokoama malli esitystekniikoista nojautuu hänen omien sanojensa mukaan esimerkiksi Tammen, Rimmon-Kenanin, Pietilän, Kuneliuksen ja Ridellin kirjoituksiin. Se ei kuitenkaan noudata niitä täydellisesti, vaan on pikemminkin ottanut niistä vaikutteita. Kiinnostus on toimijan asemassa virke- ja kappaletasolla. (Reunanen 2003, 176.)

Reunasen mallista olen kiinnostunut nimenomaan siitä osuudesta, jota hän nimittää puhujarakenteeksi eli kertojan ja toimijoiden taso. Esitystekniikat ovat hänen mukaansa kertojan keinoja esittää toimijoita ja näiden puhetta (mt., 165).

Edelleen Reunasta lainatakseni, toimijan sijoittuminen lehden sisällä kertoo paitsi toimijan ja kertojan suhteesta myös toimijan julkisuuteen pääsystä, näkökulman hallinnasta ja tulkinnoista (mt., 193). Itseäni kiinnostaa erityisesti oman tutkimusaiheeni mukaisesti se, miten eri asiantuntijat pääsevät ääneen lintuinfluenssautisissa ja millaisiin lintuinfluenssaa koskeviin asioihin he ottavat kantaa. Entä millaisena asiantuntijoiden asema näyttäytyy lintuinfluenssautisten kokonaisuudessa, kun heidän puheensa suhteuttaa yksittäisten uutisten kärkeen (otsikot ja kokonaisuus) koko huomiosyklin aikana?

Lintuinfluenssautisia on aineistossani puolen vuoden ajanjaksolla yhteensä 57. Näiden kaikkien jokaisen sitaatin tai toimijan auki kirjoitetun kommentin läpi käyminen ei tässä työssä ole järkevää. Niinpä käytänkin esimerkkejä, jotka kuvaavat mielestäni hyvin erityisesti kulloinkin käsillä olevaa syklin vaihetta, uutisten ristiriitaisuutta tai toimijoiden ja kertojan suhdetta. Kertojan äänen paljastamiseksi ja kärjen olemuksen hahmottamiseksi olen ottanut esimerkeiksi myös joitakin otsikoita.

4.3 Lintuinfluenssautisoinnin viisi vaihetta: tarinat tarinan sisällä

4.3.1 Syklin ensimmäinen vaihe: vähäinen huomio mediassa

Syklin ensimmäisessä vaiheessa ongelma on olemassa ja asiantuntijoiden tiedossa, mutta mediassa vain satunnaisesti (Suhonen 1994, 28). Downs käyttää ensimmäisestä vaiheesta nimitystä The pre-problem stage. Downsian mukaan asiaan liittyvät olosuhteet ovat usein tässä vaiheessa paljon huonommin kuin siinä vaiheessa, jossa yleisö asiasta kiinnostuu (1972, 39).

Aamulehden lintuinfluenssautisoinnissa syklin ensi vaiheena voi pitää aikaa ennen syksyä 2005. Lintuinfluenssa on kesällä 2005 esiintynyt Aamulehdessä, mutta vain harvakseltaan. 1.6.2005 – 30.7.2005 lintuinfluenssa-aiheisia uutisjuttuja ilmestyi neljä.

Asiantuntijat ovat epäilemättä olleet jo kesällä tietoisia lintuinfluenssan vaarallisuudesta, päätellen esimerkiksi 3.6.2005 ilmestyneestä jutusta, jossa puhuvat asiantuntijat mainitsevat lintuinfluenssan yhtenä elementtinä. Jutun aiheena on asiantuntijoiden selvitys, jossa valtiojohdolle esitellään

Suomen tilanne- ja uhkakuvia.

Lintuinfluenssa mainitaan jutussa yhdessä kappaleessa:

Saarelaisen mukaan lintuinfluenssa ”on todellinen uhka”. Kaksikon mielestä Suomessa on hyvät valmiudet vastata lintuinfluenssaan. (AL 3.6.2005)

Uutisen kärkenä voi pitää sitä, mikä on jutun otsikko ja ingressi. Perinteinen uutiskäsitys onkin nähdä uutinen kärjellään seisovana kolmiona.

Reunanen (1995) käsittää kärjen eri tavalla. Hän määrittelee kärjen jutun keskeiseksi kysymyksenasetteluksi, joka ”ei siis ole ingressi tai otsikko”. Reunasen mielestä kärki määrää sen, mistä aineksista juttu rakentuu. Kärjessä tiivistyvät myös jutun genre- ja esityssäännöt. (mt., 53.) Tutkimuksessani minua kiinnostaa erityisesti se, mitä asioita toimitus on nostanut otsikkoon ja miten tämä suhteutuu asiantuntijoiden puheeseen.

Esimerkkiuutisessa 3.6.2005 lintuinfluenssa ei nouse uutisen kärkeen kummallakaan tavalla, joilla kärkeä määritetään. Lintuinfluenssaa ei ole nostettu otsikkoon (”Suomalaisten suurimpia uhkia ovat lähialueen rikollisuus ja terrorismi”) eikä se nouse jutussa muutenkaan keskeiselle sijalle.

Seuraavaksi tarkastelen jutussa lintuinfluenssasta puhuvien asiantuntijoiden puhetta.

Puhuvat toimijat sijoittuvat Reunasen (2003, 186) mukaan lehden sisäkentälle. Epäsuorassa esityksessä johtolause tai muu ilmaisu osoittaa toimijan. Reunanen lukee epäsuoraksi esitykseksi myös tapauksia, joissa johtolauseen verbi ei suoraan viittaa puheeseen. Sen lisäksi, että ”X sanoi” - tyyppinen ilmaisu on epäsuoran esityksen tyyppitapaus, myös ilmaisu ”X:n mukaan” kuuluu siis epäsuoriin esityksiin. (mt., 188.)

”Suomalaisten suurimpia uhkia ovat lähialueen rikollisuus ja terrorismi” -jutussa toimijoiden puhetta kuvataan ilmaisuilla ”Saarelaisen mukaan” ja ”kaksikon mielestä”. Reunasen termein he sijoittuvat sisäkentälle ja heidän puheensa esitetään epäsuorana esityksenä. Journalismin oman äänen eli kertojan ja vieraan puheen eli toimijoiden puheet erottuvat selvästi toisistaan.

Esimerkkikappaleen ensimmäisessä virkkeessä on mielenkiintoisella tavalla käytetty sitaatteja. Reunanen nimittää tällaista tekniikkaa paikalliseksi. Paikalliset tekniikat eivät sijoitu millekään kentälle, vaan niitä käytetään muiden tekniikoiden yhteydessä (mt., 179).

Kertoja voi paikallisella tekniikalla esittää toimijan yksittäisen sanan tai lausahduksen sitaateissa. Tämä sitatointi kehottaa lukijaa kiinnittämään ilmaisuun erityistä huomiota sen osuvuuden tai kyseenalaisuuden vuoksi. Sitatoinnissa huomio kiinnitetään asiasisällön sijaan toimijaan. Sillä pystytään myös horjuttamaan toimijan näkökulmaa. (mt., 190-191.)

Koska lintuinfluenssa ei ole vielä syklin ensimmäisessä vaiheessa noussut suureksi huomion kohteeksi, voi olla, että sitatoinnilla kertoja pyrkii siirtämään vastuuta toimijalle. Kertoja ei ole muutenkaan halunnut tässä jutussa nostaa lintuinfluenssaa esiin.

Tässä jutussa lintuinfluenssa mainitaan vain ohimennen, yhdessä kappaleessa. Asiantuntijat esittävät lintuinfluenssan uhkana, mutta jutussa siihen ei ole tartuttu, vaan pääpaino on terrorismissa ja rikollisuudessa.

Kesä-heinäkuussa ilmestyneistä lintuinfluenssa-aiheisista neljästä uutisesta kolme muuta on lyhyttä tiedotetta, kaikki ulkomaan sivuilla. ”Salaperäinen sairaus tappaa Kiinassa” 26.7.2005, ”Lintuinfluenssa leviää siipikarjassa Siperiassa” 26.7.2005 ja ”Sioista siirtyvä sairaus surmaa Sichuanin maakunnassa ihmisiä” 27.7.2005. Uhka näyttäytyy näissä uutisissa vielä kaukaisena.

Jännityskertomuksen ensimmäiset verkot on kuitenkin jo viritetty. Tarkkaavainen lukija voi yhdistellä toisiinsa tiedonmuruja tapahtumista eri puolilta maailmaa.

4.3.2 Toinen vaihe: Median kasvava kiinnostus ja yleisön huolen herääminen

Toinen huomiosyklin vaihe on ongelman muuttuminen yleisesti havaittavaksi esimerkiksi viranomaisten tai asiantuntijoiden toiminnan vuoksi. Ongelman käsittely julkisuudessa lisääntyy ja kansalaiset huolestuvat (Suhonen, 28). Downs kutsuu tätä vaihetta termein Alarmed discovery and euphoric enthusiasm. Hänen mukaansa esimerkiksi jokin yksittäinen dramaattinen tapahtuma voi laukaista yleisön tietoisuuden ongelmasta. Downsien mukaan erityisesti amerikkalaisessa

kulttuurissa on totuttu ajatteluun, että kaikki ongelmat ovat ratkaistavissa. Sen vuoksi päättäjät astuvat tässä vaiheessa esiin sen ajatuksen kanssa, että ratkaisu on olemassa ja pitää vain löytää (Downs, 39).

Lintuinfluenssautisoinnin toisena huomiosyklinä voidaan pitää ajanjaksoa 1.8.2005 – 14.9.2005. Ajanjaksolla on ilmestynyt seitsemän lintuinfluenssa-aiheista kotimaan uutista ja yhdeksän ulkomaan uutista. Uutisten määrä on siis selvästi kasvanut edelliseen syklin vaiheeseen verrattuna. Mikä sitten on laukaissut tämän äkillisen huomion?

Tärkeä osa lintuinfluenssan nostossa yleisön ja median tietoisuuteen on viranomaisilla ja kansainvälisillä järjestöillä. Elokuussa 2005 ensimmäinen lintuinfluenssaa koskeva uutinen on ilmestynyt 2.8. Se on usean eri uutistoimiston aineistoista koottu ulkomaan uutinen, joka antaa otsikossaan huolestuttavan viestin: ”Lintuinfluenssa voi levitä Venäjältä Eurooppaan”.

Uutinen on peräisin paitsi useasta eri uutistoimistosta (STT, Reuters, Itar-Tass, AFP), myös useista eri viranomaislähteistä. Uutisen toimijoita ovat venäläisviranomaiset, Venäjän maatalousministeriön tiedottaja, Venäjän maatalousministeriö, Alankomaiden maatalousministeriö sekä Venäjän hätätilaministeri. Useat toimijoista myös puhuvat uutisessa. Yhdenkään henkilön nimeä ei kuitenkaan mainita.

Reunasen (2003) mukaan suora esitys ilmaistaan journalismissa lainausmerkeillä tai ajatusviivalla. Tällaisia sisäkentällä sijaitsevia, suoria esityksiä ovat selkeästi seuraavat kaksi:

- Lintuinfluenssa saattaa levitä myös Euroopan unionin alueelle, jos taudin Kiinassa saaneet villit linnut ovat olleet Venäjällä kosketuksissa sellaisiin lintuihin, jotka lentävät Alankomaihin, Ranskaan ja muualle. Myöskään Pohjois-Amerikka ei ole turvassa, viranomaiset ilmoittivat. (AL 2.8.2005)
- Olemme arvioineet riskejä ja todenneet, etteivät mitkään erityistoimet ole tarpeen, maatalousministeriön tiedottaja ilmoitti uutistoimisto Reutersin mukaan. (AL 2.8.2005)

Seuraava esitys sen sijaan on epäsuora:

Lintuinfluenssa on iskenyt Venäjällä etenkin Novosibirskin alueen siipikarjatiloihin, joissa tauti on tappanut jo yli 2 000 eläintä, Venäjän hätätilaministeri kertoi maanantaina. *Luultavasti tauti on levinnyt myös Omskin ja Altain alueille, joilla yli 700 eläimen on kerrottu kuolleen. Varmaa ei kuitenkaan ole, onko kyseessä sama virus.* (AL 2.8.2005)

Epäsuoria esityksiä ovat myös seuraavat, samassa uutisessa esiintyvät virkkeet:

Venäläisviranomaiset varoittivat maanantaina, että Siperiassa riehuva, myös ihmiselle vaarallinen lintuinfluenssa voi levitä Euroopan maihin. (AL 2.8.2005)

Alankomaiden maatalousministeriö rauhoitteli tilannetta maanantaina toteamalla, että taudin leviäminen Eurooppaan on edelleen epätodennäköistä. (AL 2.8.2005)

Viime perjantaina Venäjän maatalousministeriö kertoi, että Siperiasta on tavattu H5N1-viruksen aiheuttamaa lintuinfluenssaa, joka voi tarttua ihmiseen. (AL 2.8.2005)

Ministeriön mukaan eläintautiin on Novosibirskin alueella sairastunut sekä villilintuja että siipikarjaa. *Viruksen epäillään tulleen alueelle muuttolintujen mukana.* (AL 2.8.2005)

Terveysviranomaiset pelkäävät, että lintujen virus saattaa muuntautua muotoon, joka voi levitä ihmisestä toiseen ja aiheuttaa pandemian. *H5N1-virus aiheuttaa ihmiselle vaarallisen keuhkokuumeen.* (AL 2.8.2005)

2.8.2005 ilmestyneelle uutiselle onkin ominaista se, että juuri mitään sen sisällöstä ei näytä olevan laitettu kertojan piikkiin. Kyse on siitä, että kertoja siirtää panemalla asioita toimijoiden tiliin. Näin lehti asettautuu aiheen ulkopuolelle ja huolehtii uskottavuudestaan. Vastuun kierron strategialla lehti säilyttää kykynsä puhua epävarmoista tai kiistanalaisista asioista puuttumatta niihin itse. (Reunanen 2003, 173).

Näissä virkkeissä on käytetty myös johdotonta epäsuoraa esitystä (*kursivoidut lauseet*). Tämä tarkoittaa sitä, että johtolause puuttuu, mutta lukija mieltää lauseen toimijan puheeksi (mt., 189). Edellä esitetyissä virkkeissä näyttääkin ehkä siltä, että saman kappaleen sisällä kuvataan saman

toimijan puhetta. Mutta onko näin oikeasti? Varsinkin, kun toimijoita ei mainita nimiltä ja esitykset ovat epäsuoria, on tarkemmassa katsannossa vaikeaa olla sittenkään varma, onko kyseessä saman toimijan puhe.

Esimerkiksi seuraavassa virkkeessä johdoton epäsuora esitys on kirjoitettu passiivimuodossa, kun kappaleen alussa toimijana on ministeriö:

Ministeriön mukaan eläintautiin on Novosibirskin alueella sairastunut sekä villilintuja että siipikarjaa. *Viruksen epäillään tulleen alueelle muuttolintujen mukana.* (AL 2.8.2005)

Kuka epäilee?

Kun lintuinfluenssasta on ilmestynyt jo useita, enimmäkseen kansainvälisten uutistoimistojen laatimia uutisia, on myös Aamulehti kiinnostunut asiasta niin paljon, että sen omat toimittajat pääsevät kirjoittamaan lintuinfluenssasta. Elokuun alkupuolella onkin tapahtunut lehden ”herääminen” lintuinfluenssaan.

Aamulehden ulkomaan sivulla 5.8.2005 ilmestynyt uutinen kuvaa hyvin tätä ”herätystä”. Uutisen otsikkona on ”Vastatoimiin on aikaa vain muutama päivä”.

Uutisen aloituskin on raflaava:

Maailmanlaajuisen influenssapandemian estäminen on mahdollista, vaikka pelätty H5N1-tyypin virus muuntuisi ihmisestä toiseen tarttuvaan muotoon. Helppoa se ei ole, sillä tehokkaiisiin vastatoimiin on ryhdyttävä välittömästi ensimmäisen tartunnan havaitsemisen jälkeen. Aikaa viruksen pysäyttämiseen on vain kolme viikkoa, eikä se saa tarttua useampaan kuin 40 ihmiseen.

Muussa tapauksessa lintuinfluenssa pyyhkäisee yli koko maapallon ja tappaa kymmeniä miljoonia ihmisiä. (AL 5.8.2005)

Vasta, kun tämä on jo sanottu, seuraa infoa tiedon alkuperästä:

Tieto on peräisin kahdesta samanaikaisesti julkaistusta tutkimuksesta, joissa simuloitiin

tietokoneen avulla ihmisestä toiseen tarttuvan lintuinfluenssan leviämistä Thaimaassa. Tutkimukset tehtiin Britanniassa ja Yhdysvalloissa. Brittitutkimus julkaistiin Nature-lehdessä, yhdysvaltalaisutkimus Science-lehdessä. (AL 5.8.2005)

Tämä esitystapa poikkeaa tekniikaltaan selvästi edellä kuvatuista esityksistä. Ensinnäkin, kuvaamani kappaleet eivät sisällä lainkaan toimijoiden puhetta. Reunanen (2003, 179) mukaan olennaista sijoittumisessa ulkokentälle sisäkentän sijaan on lisäksi se, hallitsee kerrontaa kertojan vai toimijan näkökulma. Kertojan näkökulma sijoittaa toimijat ulkokentälle. Kertoja tarkastelee toimijoiden siirtoja ulkoa päin ja kuvailee omasta näkökulmastaan, mitä toimija tekee.

Mielestäni tässä uutisessa hallitsee ainakin lievästi kertojan näkökulma. Tätä tulkintaa tukee se, että uutisen edellä kuvattu alku ja otsikko muodostavat selkeästi kokonaisuuden, kärjen, jolla toimitus antaa halutun viestinsä. Vasta, kun haluttu vaikutelma on jo annettu, kerrotaan kolmannessa kappaleessa, mistä tiedot ovat peräisin. Tässäkään toimijoiden itsensä ei kuitenkaan anneta puhua.

Uutisessa ei kuitenkaan ole pelkästään tällaista kertojan omimaa puhetta ja näkökulmaa. Nimettynä asiantuntijatoimijana on Neil Ferguson, joka on ollut laatimassa toista puheena olevista tutkimuksista. Lisäksi uutisessa siteerataan runsaasti kahta uutisessa mainittua tutkimusta. Myös nimettömiä lähteitä on käytetty ("tutkijat"). Koko ajan punaisena lankana kulkee kuitenkin kertojan näkökulma: lintuinfluenssa tulee ja nyt on syytä huolestua. Kertoja ei enää vähättele ongelmaa ja siirrä kaikkea vastuunkierron strategialla toimijoille.

Toisaalta voisi ajatella, että kertojan puhetta hallitseekin tässä uutisessa toimijan näkökulma. Silloin täytyisikin puhua nojautuvasta kertojan esityksestä. Tässä esitystekniikassa kertoja esittää toimijoiden siirrot omissa nimissään, yleispätevänä tietona (Reunanen 2003, 180-181). Kuinka paljon jutussa sitten on toimittajaa, kuinka paljon lähdettä? Tarkasti sitä on mahdoton tietää.

Kallistuisin kuitenkin enemmän kertojan näkökulman hallitsevuuteen jutussa. Tästä kertoo esimerkiksi se, että seuraavat kappaleet vaikuttavat täysin kertojan kokoamilta; niissä kertoja arvioi rokotetilannetta nojautuen ainoastaan epämääräiseen yhdysvaltalaisutkimukseen. Pääasia näyttää olevan se, että kerrotut asiat tukevat valittua näkökulmaa:

Tutkimusten myötä esille nousee yksi suuri lintuinfluenssarokotteeseen liittyvä ongelma. Molemmissa tutkimuksissa oletetaan, että käytössä on rokote, joka todella tehoaa ihmisestä ihmiseen leviävään lintuinfluenssaan. Tällaista rokotetta ei ole kuitenkaan vielä kehitetty. Heikommallakin rokotteella voidaan tosin ostaa lisääaikaa.

On siis luotava edellytykset kehittää tehokas rokote mahdollisimman nopeasti. Alati muuntuvan viruksen perässä on kuitenkin vaikea pysyä. Yhdysvalloissa äskettäin julkistetun tutkimuksen mukaan flunssavirukset pystyvät vaihtamaan nopeassa tahdissa useita geenejä. Aiemmin uskottiin, että virukset muuntuvat huomattavasti hitaammin. (AL 5.8.2005)

Mistä esimerkiksi on peräisin tieto, että heikommalla rokotteella voi ostaa lisääaikaa?

Aamulehden kotimaan sivulla 14.8.2005 julkaistu uutinen ”Lintuinfluenssa voidaan pysäyttää” käsittelee samaa asiaa kuin 5.8.2005 julkaistu. 14.8.2005 ilmestyneen uutisen alussa viitataan samaan tutkimukseen kuin 5.8.2005 ilmestyneen uutisen alussa:

Mahdollinen maailmanlaajuinen lintuinfluenssaepidemia eli pandemia on pysäytettävissä. Tuoreissa brittiläis-amerikkalaisissa tietokonesimulaatioon perustuvissa tutkimuksissa on laskettu, että Kaakkois-Aasiassa tarvittaisiin laskutavasta riippuen miljoona tai kolme miljoonaa lääkekuuria, jotta mahdollinen pandemia saataisiin pysäytettyä alkuvaiheessa. (AL 14.8.2005)

Näiden kahden uutisen pääotsikot ja väliotsikot sen sijaan kertovat asioista täysin eri näkökulmista:

5.8.2005: ”Vastatoimiin on aikaa vain muutama päivä”:

Ensimmäinen väliotsikko:

- Rokotteita tarvitaan kolme miljoonaa -

Toinen väliotsikko:

- Rokotukset, karanteenit ja matkustusrajoitukset -

Kolmas väliotsikko:

- Tehokasta rokotetta ei ole olemassa -

14.8.2005: ”Lintuinfluenssa voidaan pysäyttää”:

Ensimmäinen väliotsikko:

- Influenssa nopeimmin leviävä tauti -

Toinen väliotsikko:

- Aikaa pysäyttää tauti useita viikkoja -

Kolmas väliotsikko:

- Rokotevalmistuksella ei välttämättä kiire -

14.8.2005 julkaistun uutisen viesti on vastakkainen kuin edellisen uutisen. Siinä, missä aikaisemmin oli vastatoimiin aikaa vain muutama päivä, nyt aikaa pysäyttää tauti onkin useita viikkoja.

Rokotteellakaan ei ole kiire.

Mistä erot syntyvät? Olennaista on juuri se, miten jutuissa on aivan erilainen tapa käyttää toimijoita.

Toisin kuin 5.8.2005 ilmestyneessä uutisessa, toimijat pääsevät 14.8.2005 julkaistussa jutussa useammin ääneen ja heitä on mukana enemmän.

Siinä, missä 5.8.2005 on käytetty tutkimuksen kommentaattorina Neil Fergusonia (joka on ollut itse mukana tekemässä kyseistä tutkimusta) sekä nimettömiä lähteitä ja itse kertojaa, 14.8.2005 tutkimusta kommentoivat pääasiassa influenssalaboratorion johtaja Reijo Pyhälä ja infektio lääkäri Jukka Lumio, joiden lausumat vuorottelevat tutkimuksesta otettujen lainausten kanssa:

Tietokonesimulaatiolla tehtyjen tutkimusten mukaan aikaa pandemian estämiseen on vain kolme viikkoa, koska jos tauti pääsee isoihin kaupunkeihin sen leviäminen on jo liian nopeaa. Silloin leviämistä ei voisi enää estää. Simulaatioissa on oletettu, että jokainen sairastunut ihminen tartuttaisi 1,8 muuta.

- Tutkijat ovat itsekin sanoneet, että on epätodennäköistä, että kaikki tutkimuksen reunaehdot täyttyvät. Tässä kolmen viikon reagointiajassa oletetaan, että pandemia huomattaisiin vasta, kun virus on jo tosi hyvin oppinut tarttumaan toiseen ihmiseen, niin kuin influenssa vuonna 1968. Nyt tilannetta voi tarkkailla koko ajan. On mahdollista, että pandemialla on paikallinen alkuvaihe, jossa yksi sairastunut tartuttaa keskimäärin vain 0,1 tai 0,2 ihmistä, joten aikaa on enemmän, Pyhälä huomauttaa. (AL 14.8.2005)

Tässä uutisessa siis toimijoita käytetään kyseenalaistamaan tutkimusta, kun aiemmin päivätyssä jutussa toimijat lähinnä myötäilivät tutkimuksen tuloksia.

5.8.2005 julkaistussa uutisessa toimijoiden suoria esityksiä eli sitaattituja kommentteja on kolme, kaikki Neil Fergusonin. 14.8.2005 julkaistu uutinen puolestaan sisältää yhteensä 14 toimijoiden lausumaa sitaattia Jukka Lumiolta, Reijo Pyhälältä ja varmuusvaraston Riku Juholalta.

Downsin mukaan huomiosyklin toiselle vaiheelle on tyypillistä, että aletaan etsiä ratkaisuja, ja erityisesti poliittiset ja muut päättäjät astuvat esiin julkisuuteen. Lintuinfluenssan ollessa virustauti, on luonnollista, että ratkaisu löytyy lääketieteestä. Tämän vuoksi suuri osa lintuinfluenssautisten toimijoista onkin lääketieteen asiantuntijoita (ks. taulukko 1).

Jo tässä syklin toisessa vaiheessa puhutaan runsaasti lääkkeestä. Totta kai tähänkin tautiin on oltava olemassa lääke! Lääkepuheen eteneminen syklien aikana onkin oma, mielenkiintoinen tarinansa, joka on myös oleellinen ja kuvaava osa lintuinfluenssautisia.

Edellä esittelin huomiosyklin toiselle vaiheelle tyypillisiä piirteitä, jotka toistuvat myös lintuinfluenssautisissa. Erilaiset viranomaiset ja asiantuntijat puhuivat runsaasti taudista, minkä jälkeen toimitus alkaa itse tuoda uhkaa näyttävästi esiin. Myös ratkaisu esitellään, mutta katso: sen toteutumisen tiellä on esteitä.

Tässä toisessa vaiheessa lintuinfluenssan ympärille alkaakin muotoutua eräänlainen tarina, jonka konnana on itse lintuinfluenssavirus, sankareina puolestaan rokotetta kehittävät asiantuntijat.

4.3.3 Kolmas vaihe: Taloudellisen tietoisuuden herääminen ja ristiriitainen informaatio

Kolmannessa huomiosyklin vaiheessa yleisö tulee tietoiseksi siitä, että ongelman ratkaiseminen tulee kalliiksi ja vaatii taloudellisia uhrauksia. Downs (1972, 40) kutsuu tätä vaihetta nimellä *Realizing the cost of significant progress*. Downs käyttää esimerkkinä sosiaalisia ongelmia. Ongelmat kerääntyvät samoille asuinalueille, eikä varakkaalla keskiluokalla olekaan halua korjata ongelmaa, koska selviää, että silloin he itse joutuisivat asumaan köyhien lähellä.

Lintuinfluenssautisoinnissa kolmatta sykliä voisi ehkä ennemmin nimittää ristiriitaisen tiedon vaiheeksi. Osa uutisista nimittäin puhuu lintuinfluenssaan tepsivien lääkkeiden hankinnan kustannuksista, samaan aikaan kuin myös eniten taudilla pelottelua sisältävät jutut sijoittuvat tälle jaksolle.

Lintuinfluenssautisissa huomiosyklin kolmas vaihe sijoittuu ajalle 15.9.2005 – 20.10.2005. Tuona aikana on ilmestynyt kahdeksan kotimaan ja yhdeksän ulkomaan lintuinfluenssa-aiheista uutista.

30.9.2005 ilmestynyt uutinen ”Suomi ostaa ainoana maana kaikille ensimmäisen rokotteen” viestii lintuinfluenssan hoidon hinnan Suomelle. Tässä uutisessa lääkkeeseen suhtaudutaan kaksijakoisesti. Erityisesti asiantuntijatoimijat puolustavat voimakkaasti lääkehankintoja:

Suomi on ensimmäisenä maana maailmassa päättänyt ostaa valmiina olevan lintuinfluenssarokotteen koko väestölle. Valtion toiseen lisäbudjettiesitykseen varattiin tiistaina 20,8 miljoonaa euroa, jolla toivotaan saavan ostettua 5,2 miljoonaa rokotusannosta.

- On looginen ajatus, että hyvinvoiva pohjoismainen valtio katsoo, että sillä on varaa suojata koko kansa, Kansanterveyslaitoksen (KTL) rokoteosaston johtaja Terhi Kilpi sanoo. (AL 30.9.2005)

Suomi on tehnyt tarjouspyynnön myös täsmärokotteesta. Koska sitä ei ole vielä olemassa, valmistajalle maksetaan jonopaikasta.

- Vuosimaksun arvioidaan olevan puolen miljoonan euron luokkaa, ja valtion

Huoltovarmuuskeskus on luvannut maksaa sen, Kilpi kertoo. (AL 30.9.2005)

WHO:lla on varastossa lääkekuureja kolme miljoonaa. Onko Suomen rokotevaraus hätävarjelun liioittelua?

- Ei missään nimessä, KTL:n influenssalaboratorion johtaja Reijo Pyhälä vastaa. (AL 30.9.2005)

Näissä edellä kuvatuissa virkkeissä kertoja irrottautuu selvästi toimijoiden näkökulmasta. Toimijoiden puhe on sananmukaista, suoraa esitystä, jonka ilmentäjänä käytetään ajatusviivaa. Kertojan virkkeet toimijoiden puheiden väleissä näyttäisivät välillä olevan nojautuvaa kertojan esitystä. Tässä esityksessä kertoja esittää toimijan siirrot ominaan (Reunanen 2003, 180). Etenkään virkkeistä, joissa puhutaan lääkkeiden hinnasta ja täsmärokotteen tarjouspyynnöstä, ei selviä, mistä tiedot ovat peräisin. Tiedot eivät näyttäisi olevan peräisin jutussa haastatelluilta asiantuntijoilta, vaan kertoja esittää ne ikään kuin yleisesti pätevänä tietona.

Ensimmäisessä, rokotteen hinnasta kertovassa kappaleessa kertoja käyttää passiivimuotoa: ”Valtion toiseen lisäbudjettiesitykseen varattiin tiistaina 20,8 miljoonaa euroa, jolla toivotaan saavan ostettua 5,2 miljoonaa rokotusannosta.” Mutta kuka näin toivoo, ei selviä jutusta. Toimija on siis tavallaan piilevä. Reunanen kutsuu tällaista tekniikkaa termillä häivytytys. Reunasen mukaan häivytytys ei yleensä liity vastuunkiertoon, koska toimija selviää muualta jutusta (mt., 191). Esimerkkijutussani näin ei kuitenkaan ole, joten taktiikkaa voinee pitää vastuun kiertämisenä.

Viimeisissä esimerkkikappaleissa kertoja kuitenkin hyppää esiin. Kertoja esittää toimijalle suoran kysymyksen. Ratkaisu on hämmentävä lukijan kannalta, sillä aikaisemmin kertoja on pysytellyt piilossa. Hämmennystä lisää, että toimijan vastauksen perään on todella kirjoitettu ”Reijo Pyhälä vastaa”. Kertoja siis käyttää ensin uutisessa vastuun kierron strategiaa ja piiloutuu passiivimuotojen taakse, sitten loikkaa ulos tästä taktiikasta ja tavallaan esiintyykin itse jutun toimijana, joka keskustelee jutussa toisen toimijan kanssa.

Ratkaisusta heijastuu toimijoiden puheiden kyseenalaistus, jota ei ehkä olisi muuten olisi voinut

uutisessa toteuttaa. Asiantuntijatoimijat kun suhtautuvat lääkehankintoihin peräti myönteisesti, ja melko positiivinen on kaikkiaan myös jutun kärki, huolimatta rivien välissä piilevästä epäluulosta.

Sen sijaan 4.10.2005 ilmestynyt juttu ”Suomeen tilattava mallirokote ei välttämättä auta ketään” kyseenalaistaa voimakkaasti koko lääkehankinnan. Mitään uutta verrattuna 30.9.2005 ilmestyneeseen juttuun ei varsinaisesti ole aiheesta ilmennyt, mutta uutisen välittämä viesti, jutun kärki, on silti selvästi toinen. Myös haastatellut toimijat suhtautuvat lääkkeeseen toisin kuin 30.9.2005 ilmestyneessä jutussa.

Kaikille suomalaisille tilattava mallirokote lintuinfluenssaa vastaan ei välttämättä toimi lainkaan.

- Se voi täsmätä tai sitten ei. Otamme riskin. Tähän liittyy paljon epävarmuutta, sanoo Kansanterveyslaitoksen rokotehuoltoyksikön johtaja Rose-Marie Ölander. (AL 4.10.2005)

Reunanen (2003, 171) kutsuu tätä taktiikkaa ”perspektiivien vastaavuudeksi”. Toimittajan esittämä tiivistys vahvistetaan asiantuntijan sitaatilla. Se peittää toimittajan juttua varten tekemät valinnat ja saa jutun näyttämään itsestään selvältä todellisuuden kuvalta.

Samaa taktiikkaa on käytetty tässäkin:

Täsmärokotetta voidaan saada Suomeen aikaisintaan puolen vuoden kuluttua siitä, kun pandemia alkaa. Se voi olla liian myöhäistä, sillä influenssaepidemia saattaa pyyhkäistä yli Suomen ennen sitä.

- Täsmärokotetta ei joka tapauksessa saada kerralla kaikille. Rokotteita jaetaan sitä mukaa kuin niitä saadaan, kertoo sosiaali- ja terveysministeriön pandemiatyöryhmän puheenjohtaja lääkintöneuvos Merja Saarinen. (AL 4.10.2005)

Edellä esitetyssä kertoja tosin ei yhtä suoraan näytä hakevan perspektiivien vastaavuutta seuraavalla sitaatilla. Kappaleissa ei puhuta täsmälleen samoista asioista. Kuitenkin toimijan suorassa esityksessä toimija on käyttänyt ilmaisua ”täsmärokotetta ei joka tapauksessa saada kerralla kaikille”, missä toimija näyttäisi jatkavan kertojan edellisen kappaleen puhetta.

Kertoja näyttääkin suhtautuvan lääkehankintoihin negatiivisesti, ja tämä välittyy erityisesti tästä

uutisesta. Uutisessa on esimerkiksi viitattu Tamiflu-lääkkeen hankintahintaan:

Suomella on jo influenssaa varten varastoissa 1,3 miljoonaa annosta 14 miljoonaa euroa maksanutta Tamiflu-lääkettä, jota jaetaan sitäkin säännöstellään. (AL 4.10.2005)

Kuten 30.9.2005 ilmestyneessä jutussa, myös tässä kertoja on hyvin tietoinen siitä, miten kalliiksi lääkkeet tulevat. Kuin tämän vahvistamiseksi seuraava:

Pandemian etenemisen hidastamiseksi on muitakin keinoja kuin lääkkeet.

Merja Saarinen kertoo, että jos influenssa iskee Suomeen, kouluja joudutaan todennäköisesti sulkemaan viikoiksi ja suurten ihmisjoukkojen kokoontumiset kielletään. Esimerkiksi konsertteja, messuja, teatteriesityksiä ja kongresseja ei saa influenssan riehussa järjestää. (AL 4.10.2005)

Tässä uutisessa sekä kärki, toimijat että kertoja viestivät epäilevästä suhtautumisesta niin lääkehankintoihin kuin tulevaisuuteen. Ristiriitaista tosin on se, että jos lintuinfluenssa todella on niin vakava uhka, miksei lääkkeisiinkin saisi laittaa rahaa.

Pelottelu ja pessimismi jatkuvat 14.10.2005 julkaistussa jutussa ”Lintuinfluenssa voisi tarttua joka kolmanteen”.

Jos maailmanlaajuinen ihmisestä toiseen leviävä lintuinfluenssa joskus tulevaisuudessa syntyisi ja leviäisi Suomeen, yhteiskunnan toiminta mullistuisi täysin.

Pandemiaan varautumista miettivän työryhmän puheenjohtaja, lääkintöneuvos Merja Saarinen sosiaali- ja terveysministeriöstä kertoo, että joka kolmas suomalainen sairastuisi lintuinfluenssaan.

Tämä tarkoittaisi yli 1,5 miljoonaa suomalaista. Työryhmä on ottanut lähtökohdaksi, että 3 000-9 000 suomalaista kuolisi. (AL 14.10.2005)

Otsikossa on käytetty konditionaalia sen osoittamiseksi, että kyseessä ei ole ehdottoman varma tapahtumaketju. Samaa keinoa kertoja käyttää ensimmäisessä kappaleessa käyttämällä ilmaisuja ”jos”, ”syntyisi”, ”leviäisi” ja ”mullistuisi”. Kertoja käyttää jälleen taktiikkana perspektiivien vastaavuutta. Tästä kertoo se, että seuraavassa kappaleessa toimija puhuu myös konditionaalissa ja

jatkaa tavallaan siitä, mihin kertoja jäi.

Toimijan puhe on tässä toisessa kappaleessa epäsuoraa, ja johtolause osoittaa toimijan.

Myös kolmannessa kappaleessa kertoja käyttää konditionaalia. Tässä yhteydessä voisi jo ajatella, että konditionaalien käyttö ikään kuin toimii vastuun kierron strategiana: kun kertoja siirtää puheen kuolonuhreista toimijalle eli työryhmälle, kertoja vähentää myös tämän nimetyn toimijan vastuuta konditionaalia käyttämällä. Kyse onkin tavallaan kaksinkertaisesta vastuun kierrosta.

Lintuinfluenssautisten kokonaisuuden kannalta on kiinnostavaa, millaisia ratkaisuja lintuinfluenssautisissa esitetään pandemiaongelmaan.

14.10.2005 ilmestyneessä uutisessa ainakin annetaan selvä viesti siitä, mitä ihmisten pitäisi nyt tehdä:

Saarisen mukaan olisi hyvä, jos ihmiset jo nyt varautuisivat tilanteeseen henkisesti.

- Ei tarvitse mennä paniikkiin, mutta asiaa ei sovi vähätelläkään. (AL 14.10.2005)

Lintuinfluenssaa vastaan ei ole rokotetta, mutta taudin oireita voidaan lievittää kahdella lääkkeellä. Tamifluta myydään kapseleina sekä liuoksina ja Relenzaa suihkeena, jota voi hengittää.

Suomeen on hankittu jo 1,3 miljoonaa hoitokuuria, jotka otetaan käyttöön epidemian puhjettua.

- Jos siltä tuntuu, mikään ei estä menemästä lääkärille ja pyytämästä reseptiä vaikka tavallista talvi-influenssaa vastaan, lääkintöneuvos Saarinen sanoo. (AL 14.10.2005)

Edellä esitetystä saa helposti vaikutelman, että ihmisiä kehoitetaan käytännössä tässä varautumaan lintuinfluenssaan henkisesti menemällä lääkärille pyytämään Tamiflu-reseptiä.

Kappale ”Lintuinfluenssaa vastaan ei ole rokotetta, mutta taudin oireita voidaan lievittää kahdella lääkkeellä. Tamifluta myydään kapseleina sekä liuoksina ja Relenzaa suihkeena, jota voi hengittää” näyttää jo lääkemarkkinoinnilta. Kas kun siinä ei myöskin ilmoiteta, mitä kyseinen lääke maksaa.

Kappale näyttää olevan kokonaan kertojan puhetta, eikä ole selvää, onko tieto peräisin jutussa haastatelluilta toimijoilta vai muusta lähteestä.

Kappale, jossa toimija kehottaa menemään pyytämään reseptiä talvi-influenssaa varten ei itse asiassa sisälläkään puhetta Tamiflusta. Kyse onkin siitä, miten kappaleet on yhdistetty. Onko lääkintöneuvos Saarinen tarkoittanut, että ihmisten tulisi nyt mennä pyytämään Tamiflu-reseptiä, vai jotakin muuta?

Lintuinfluenssaa koskevissa uutisissa on yleensä käytetty lähteenä asiantuntijoita. Jos ei nimettyjä, niin nimettömiä (ks. taulukot 1, 2 ja 3). Kuitenkin joukossa on myös muutama uutinen, joissa ei ole yhtään asiantuntijoita. Eräs näistä on 19.10.2005 ilmestynyt artikkeli ”Lintuinfluenssa tulee – kuolemmeko kaikki?”

Ainoa jutussa lähteenä käytetty henkilö tai ylipäänsä ainoa taho, jolta on mainittu otetun aineksia juttuun, on turkkilainen kalkkunankasvattaja Mehmet Eksem. Tässä työssä keskityn viranomais- ja asiantuntijalähteisiin toimijoina, joten en analysoi kovin perusteellisesti Eksemin puheita. Sen sijaan tarkastelen hieman sitä, miten tässä uutisessa kertojan tyyli poikkeaa useimmista muista lintuinfluenssauutisista.

Tälle artikkelille on ominaista voimakas tarinallisuus useimpiin muihin lintuinfluenssaa koskeviin juttuihin verrattuna. Juttu esimerkiksi lähtee liikkeelle näin epäautistimaisesti:

Mehmet Eksem huomasi, että jotakin oli pahasti vialla hänen maatilallaan pienessä turkkilaisessa Kizikan kylässä. Viisi kalkkunaa hänen 1 900-päisestä kalkkunalaumastaan ei pystynyt kävelemään. (AL 19.10.2005)

Tällaisessa eläytyvässä kertojan esityksessä on Reunasen (2003) mukaan tyyppillistä, että kertoja omaksuu puheeseensa toimijan näkökulman ja eläytyy tämän asemaan. Referoitu toimija on usein subjektina kolmannessa persoonassa. Toimijaan viittaava verbi kuvaa usein ajatuksia, aikomuksia tai tunteita. Toimijan näkökulma näennäisesti hallitsee kertojan puhetta (182-184).

Mehmet Eksem kuitenkin unohdetaan jutun alun jälkeen. Kertoja keskittyy tämän jälkeen kuvaamaan lintuinfluenssan leviämistä ja viruksen tappavuutta:

Kuolettava H5N1-lintuinfluenssa oli tullut Eurooppaan.

Tähän mennessä H5N1-virus on tarttunut 119 ihmiseen siitä lähtien, kun ensimmäinen tapaus havaittiin Hongkongissa vuonna 1997. Kymmeniä miljoonia lintuja on kuollut tähän virukseen. Virus on erittäin tappava: puolet sen saaneista ihmisistä on kuollut, jotkut kahden vuorokauden sisällä sairastumisestaan. Virus tappaa yleensä iskemällä keuhkoihin.

Jos H5N1-virus kuitenkin muuntautuu ihmisestä toiseen tarttuvaksi, se voi aiheuttaa maailmanlaajuisen hätätilan ja tappaa miljoonia ihmisiä.

H5N1:n vaikutus ihmiseen on kauhistuttava. Se aiheuttaa yskää, kuumetta, lihaskipua ja päänsärkyä. Sen pääkohde on yleensä keuhkot, joihin se aiheuttaa kovan tulehduksen. Thaimaassa lintuinfluenssaan kuolleen lapsen ruumiinavauksessa nähtiin, että tauti oli "repinyt" keuhkot riekaleiksi. (AL 19.10.2005)

Tyypillistä tälle jutulle on, että lähes kaikki esitetty informaatio on kertojan puhetta. Myös edellä esitettyjen kappaleiden sisältämä kaikki informaatio on ainoastaan kertojan itsestään selvinä tosiasioina esittämiä tietoja. Esitystekniikoista edellä kuvatuissa kappaleissa voisi olla kyse tulkitsevista kertojan esityksistä. Niissä kertoja ottaa selvästi kantaa omissa nimissään (mt., 179). Tähän viittaa erityisesti viimeinen yllä lainattu kappale, jossa H5N1-viruksen vaikutusta kuvataan ”kauhistuttavaksi”.

Uutinen on kahden nimetyn toimittajan kirjoittama ja ilmestynyt Aamulehden ulkomaan sivulla. Mitään uutta tietoa lintuinfluenssasta tämä uutinen ei varsinaisesti sisällä. Jutussa on osio, joka sisältää kysymyksiä ja vastauksia lintuinfluenssasta. Näitä kysymys ja vastaus -osioita on käytetty useiden lintuinfluenssasta kertovien uutisten yhteydessä. Tässä uutisessa ei kuitenkaan ole mainittu, miltä taholta vastaukset on saatu. Osio sisältää esimerkiksi tällaisen väittämän:

Tavallinen influenssarokote ei suojaa H5N1-virukselta, mutta siitä on silti hyötyä. Se voi vähentää vaaraa, että kaksi influenssavirusta yhdistyisi ja kehittyisi tappajavirukseksi. (AL 19.10.2005)

Kauhistuttavasta lintuinfluenssasta kertovan uutisen jälkeen lehti on taas muistanut lintuinfluenssan kustannukset. Aamulehdessä on 20.10.2005 ilmestynyt uutinen otsikolla ”Lintuinfluenssa ei ole laskenut broilerin menekkiä”.

- Menekin laskua ei ole ollut, eikä kuluttajapalveluun ole tullut ainakaan minun tietojeni mukaan yhteydenottoja asiasta, HK Ruokatalon siipikarjateollisuuden johtaja Esa Mäki kommentoi keskiviikkona.

Financial Times -lehti kirjoitti keskiviikkona broilerin menekin laskeneen esimerkiksi Italiassa kolmanneksella aikaisemmasta viime kuukauden aikana. Myös Saksassa ja Puolassa broileria on ostettu vähemmän kuin aikaisemmin. (AL 20.10.2005)

Lintuinfluenssautisointi on kolmannessa huomiosyklin vaiheessa dramaattisimmillaan.

Kolmannelle huomiosyklin vaiheelle tyypillisesti tässä vaiheessa ollaan erityisen kiinnostuneita siitä, mitä kaikki maksaa.

Erityisesti Tamiflu-lääkettä ja rokotteita koskeva tieto on ristiriitaista. Yhtäältä Aamulehdessä seurataan hyvin tarkasti, ollaanko Suomessa varmasti valmiina lintuinfluenssan tuloon. Lääkkeen loppumisella pelotellaan. Toisaalta lehdessä myös kyseenalaistetaan koko lääkkeen hankinta viittaamalla jatkuvasti lääkkeen kalleuteen ja rokotteen tehottomuuteen.

Hämmennystä lisää se, että lintuinfluenssasta on kirjoituksia joka päivä, joskus montakin juttua samana päivänä. Kolmannessa syklin vaiheessa voi sanoa lintuinfluenssautisoinnin jossain määrin riistäytyneen käsistä. Tällä on myös seurauksensa, mikä näkyy seuraavassa syklin vaiheessa.

4.3.4 Neljäs vaihe: Jatkuvat ristiriidat ja uhkan torjunta

Huomiosyklin neljännessä vaiheessa yleisö alkaa torjua uhkainformaatiota, koska on kyllästynyt toivotukseen samasta aiheesta. Lisäksi ihmiset ärsyyntyvät, jos heille on esitetty vaatimuksia muuttaa elintapojaan. (Suhonen, 28-29.) Downs esittää lisäksi, että osa ihmisistä ei yksinkertaisesti halua tuntea itseään enää uhatuiksi, ja kieltäytyvät tämän vuoksi enää ottamasta vastaan asiaan liittyvää informaatiota. Myös uudet aiheet voivat viedä huomion muualle (1972, 40).

Lintuinfluenssautisissa neljäs huomiosyklin vaihe on 21.10.2005 – 30.11.2005. Tuona ajanjaksona on ilmestynyt yhdeksän kotimaan ja kahdeksan ulkomaan uutista. Ensimmäinen syklin vaihe, jossa kotimaan uutisia on määrällisesti enemmän kuin ulkomaan uutisia.

On vaikea sanoa, voiko yleisön tässä vaiheessa sanoa kyllästyneen lintuinfluenssaan. Uutisten määrässä se ei ainakaan vielä näy. Lintuinfluenssautisille näyttäisi kuitenkin olevan tyypillistä se, että reaktiot tulevat hieman viipeellä: esimerkiksi tässä neljännessä syklin vaiheessa uutisoinnista heijastuu se, miten ihmiset ovat reagoineet edellisen syklin uutisiin. Tämä näkyy erityisesti lääkekirjoittelussa. Neljännen syklin vaiheen kyllästymisreaktio on helppo ymmärtää lukiessa lokakuun lopun ja marraskuun ajan lääkesekoiluista. Joulukuussa uutisiakaan ei ole ilmestynyt kuin muutama, joten yleisön kyllästymisen voisi sanoa sijoittuvan neljännen vaiheen lopulle.

Jo 22.10. ulkomaan sivulla on ilmestynyt uutinen otsikolla ”Lintuinfluenssa ei ole levinnyt toistaiseksi ihmisestä toiseen”.

Asiantuntijat ovat rauhoitelleet, ettei lintuinfluenssa ole juuri minkäänlainen vaara ihmisille. - Vaara ihmisille on suurin piirtein nolla, sanoi Saksan terveysministeri Ulla Schmidt.

Maailman terveysjärjestö WHO muistuttaa, että lintuinfluenssan muuntumisesta ihmiseltä ihmiselle tarttuvaksi ei ole toistaiseksi mitään merkkejä. (AL 22.10.2005)

Tämä uutinen on koottu usean eri uutistoimiston materiaalista. Osa toimijoista on epämääräisiä (”asiantuntijat”), mutta viesti on selkeä: lintuinfluenssa ei ole muuttunut ihmisestä toiseen tarttuvaksi ja vaara ihmisille on nolla.

Siksi onkin mielenkiintoista verrata tätä uutista Aamulehden kotimaan sivuilla ilmestyneisiin uutisiin. 25.10.2005 Aamulehdessä on ilmestynyt juttu otsikolla ”Ihmiset epäilevät jo saaneensa lintuinfluenssan”. Alaotsikkona on ”Lääke: Tamiflu on loppunut monista apteekeista”.

Lintuinfluenssa on herättänyt Pirkanmaallakin viime päivinä suurta huolta, jopa pelkoa.

Tampereen kaupungin vastaava ylilääkäri Erkki Lehtomäki sanoo, että moni ulkomailla viime aikoina matkaillut on epäillyt saaneensa tartunnan. (AL 25.10.2005)

Jutun kärki on mielenkiintoinen. Kertoja käyttää ensimmäisessä kappaleessa muotoa ”Pirkanmaallakin”, mutta ei paljasta, missä muualla tauti on suurta huolta ja pelkoa aiheuttanut. Jäljet näyttävät johtavan syytöstehtäälle:

Ihmiset ovat ruuhkauttaneet kyselyillään viime viikkoina Tampereen kaupungin puhelinneuvonnan ja lääkäriasemat. Joinakin päivinä jopa sadat ihmiset ovat halunneet esittää kysymyksiään.

Tampereen sosiaali- ja terveystoimen tiedotuspäällikkö Tuula Ala-Honkola sanoo, että kyselyt alkoivat, kun lintuinfluenssa nousi näyttävästi uutisten kärkiaiheisiin. Etenkin iäkkäät naiset ovat huolissaan, samoin pienten lasten äidit. Eniten kyselyjä on tullut iltaisin. (AL 25.10.2005)

Ensimmäisessä kappaleessa kyse on selostavasta kertojan esityksestä. Kertoja kuvailee siinä toimijoiden tekoja ottamatta niihin itse kantaa (Reunanen 2003, 179).

Toisessa kappaleessa puolestaan kyse on epäsuorasta esityksestä, jossa toimija osoitetaan johtolauseella (mt., 188). Toimijan mukaan ihmisten huolen takana on lintuinfluenssautisointi. Kertoja ei kuitenkaan ota tähän kantaa millään tavoin.

Suhteutettuna aikaisemmin Aamulehdessä siteerattujen toimijoiden lausumiin ja uutiskärkiin, seuraava sitaatti ja sen jälkeinen kappale ovat peräti mielenkiintoisia:

- Tamifluta ei ole mitään syytä hankkia. Se ei ole mikään täsmälääke, joka parantaisi lintuinfluenssan. Se on yleinen influenssalääke, joka lievittää oireita ja lyhentää kestoja, Viita sanoo.

Tamiflu on jo loppunut tai loppumassa useista apteekkeista. Esimerkiksi Tampereen Yliopiston Apteekissa sitä on myyty lokakuussa jo 400 pakettia, kun normaalisti yhden syyskuukauden myynti on 10-20 pakettia. (AL 25.10.2005)

Kertoja ei kuitenkaan tässä uutisessa nosta esiin ajatusta, että ihmiset voisivat unohtaa lintuinfluenssan tai lääkkeet toistaiseksi. Päinvastoin, toimijan annetaan sanoa tämäkin:

Paula Viita kehottaa ihmisiä nyt rauhoittumaan, mutta yhden asian he voivat tehdä: ottaa tavallisen influenssarokotteen.

- Se saattaa lieventää myös mahdollisen lintuinfluenssan oireita. (AL 25.10.2005)

Jos jossakin voi puhua vastuun kierron strategiasta, niin tämän uutisen kohdalla. Kaksi edellä kuvattua viimeistä kappaletta eivät näet tue lainkaan uutisen kärkeä. Kärjestä käy ilmi, että ihmiset pelkäävät lintuinfluenssaa ja ovat hamstranneet lääkkeitä lähes loppuun. Lisäksi ensimmäinen toimija sanoo syyn olevan uutisoinnissa. Ja vielä kolmanneksi, toinen toimija ilmaisee suorassa esityksessä (ajatusviivalla osoitettu sitaatti), että hamstrattu lääke ei auta. Kaksi viimeistä kappaletta sisältävät kyseenalaisen ratkaisun ongelmaan: toisen lääkkeen. Tämä kehoitus on laitettu kokonaan toimijan tiliin. Vastuun kiertoa pahimmillaan.

Kuin pisteenä i:n päällä uutisen lopussa vielä kerrotaan, missä rokotuksen voi käydä ottamassa:

Influenssarokotteen saavat Tampereella ilmaiseksi 65 vuotta täyttäneet ja riskiryhmiin kuuluvat. Lauantaina 29. lokakuuta heitä rokotetaan Tesoman, Tammelakeskuksen ja Hervannan lääkäriasemilla kello 8-14. Seuraavalla viikolla rokotuksen saa kello 8-15 kaikilta kaupungin lääkäriasemilta. (AL 25.10.2005)

Tämä kehoitus on kertojan puhetta. Näennäisen neutraalisti jutussa kehoitetaan hoitamaan lehden synnyttämää lintuinfluenssan pelkoa menemällä lauantaina ottamaan rokotuksen.

Lauantaina Aamulehti onkin ollut paikalla ihmettelemässä. 30.10.2005 Aamulehti kirjoittaa ”Rokotustahti oli kolme piikkiä minuutissa” -uutisessa:

Lääkäri Pirkko Matiskainen kertoi aamulla, että rokotuskampanjan aloituspäivä on aina suosittu. Hän arveli, että tänä vuonna perinteisen influenssarokotuksen suosiota lisää myös viime viikkojen lintuinfluenssakohu.

Tarkistussoitto iltapäivällä osoitti Matiskaisen epäilyt todeksi. Lauantain aikana Tammelassa annettiin 1 180 rokotusta, kun viime vuonna vastaava luku oli 859. (AL 30.10.2005)

Huomiosyklin neljännessä vaiheessa on tyypillistä yleisön kyllästyminen ongelmaan. 25.10.2005 ja 30.10.2005 ilmestyneissä jutuissa Aamulehti kyseenalaistaa itse itsensä, tosin jutuissa haastateltujen toimijoiden kautta. Yllä olevista kappaleista ylemmässä, epäsuoran esityksen sisältämässä kappaleessa toimija puhuu ”viime viikkojen lintuinfluenssakohusta”, viitaten itse asiassa muun muassa todennäköisesti Aamulehteen. Koska lehti näin antaa toimijoiden arvostella itseään, mainitsematta kritiikissä kuitenkaan lehden nimeä, ei kertojien tarvitse muuttaa mitään uutisten tyylistä. Kritiikkihän sisältyy jo itse uutiseen.

Seuraavassa kappaleessa kertoja puhuu ”Martiskaisen epäilyistä”, vaikka Aamulehdessä 25.10.2005 suorastaan kehoitettiin ihmisiä ottamaan influenssarokote lauantaina.

Tässä uutisessa on muista lintuinfluenssausuutisista poikkeavasti haastateltu myös henkilöitä, joilla ei ole asiantuntija-auktoriteettia. Kansalaisnäkökulma ei ole varsinaisena tutkimusaiheenani, mutta 30.10.2005 ilmestyneen uutisen loppu on kovin ristiriidassa verrattuna kuvauksiin kohusta tai pelosta:

Tammelakeskuksen lääkäriasemalla jonottajia huolettivat paljon lintuinfluenssaa arkisemmat vaivat.

- Saan niin herkästi flunssan, että rokotus on tarpeen. Joka vuosi olen täällä käynyt. Lintuinfluenssa ei minua huoleta, kertoi oman rokotuksensa jo saanut Eeva Haapaniemi. (AL 30.10.2005)

Tämä ”mielipidetavis” näyttäytyy uutisen lopussa kovin lohdullisena. Lintuinfluenssa ei häntä huoleta.

Onneksi Aamulehden kehoitus ottaa influenssarokotus on johtanut vielä yhteen uutiseen: 2.11.2005 ilmestyneeseen juttuun ”Influenssarokote loppui melkein kaikista apteekeista. Lintuinfluenssapelkoon haetaan lohtua normaalista rokotteesta”.

Influenssarokotteen suosio on yllättänyt tänä vuonna lääketukut ja apteekit. Rokote on loppunut, eikä lisää ole tulossa.

Uutisen kärki viestii ironiasta. Ironialla voi Reunasen mukaan esimerkiksi vähentää tietyn toimijan uskottavuutta (2003, 171). Tässä tapauksessa ironiaa käytetään lähinnä itseä kohtaan. Kertoja ironisoi esittämänsä uutisen syystä tai toisesta.

Ironiaan viittaa otsikon toinen osa, erityisesti ilmaus ”pelkoon haetaan lohtua”. Ironinen on myös uutisen ensimmäinen virke ”Influenssarokotteen suosio on yllättänyt...”

Vasta pari päivää aikaisemmin sama lehti on julkaissut uutisen, jossa haastatellut ”tavalliset ihmiset” eivät pelänneet lintuinfluenssaa. Samoin uutisia Tamiflun ja rokotteen suosioista on jo

ilmestynyt. Rokotteen suosion ei siis enää pitäisi yllättää ketään.

Myös uutisen loppu on ironinen:

Tuntemattoman taudin pelkoa yritetään vähentää lääkkeillä, jotka on tarkoitettu jokavuotisen influenssa-aallon hillitsemiseen.

- Ihmiset reagoivat aika voimakkaasti, proviisori Yrjölä ihmettelee. (AL 2.11.2005)

Aamulehdessä ilmestyi vasta 25.10.2005 uutinen, jossa toimija kehotti ottamaan influenssarokotteen lintuinfluenssan oireita lieventämään. Nyt kertoja ilmaisee, että ”taudin pelkoa yritetään vähentää lääkkeillä”. Pelkoa, ei siis oireita. Kertoja siis kyseenalaistaa taudin aiheuttaman pelon ironisoimalla aihetta kautta jutun. Jopa viimeisen sitaatin lausuvan toimijan lausumasta on käytetty verbiä ”ihmettelee”, mikä poikkeaa normaalisti uutisissa käytetyistä ”sanoo”, ”toteaa” tai ”kertoo” -verbeistä.

Yleisön kiinnostus tai kyllästyminen aiheeseen ei siis välttämättä näy jutuista, mutta toimittajien itsensä kylläkin.

Lääkitystä koskeva ristiriitainen informaatio jatkuu vielä huomiosyklin neljännen vaiheen lopussa. ”Tamiflu-lääkettä ei saa ottaa tavalliseen syysflunssaan”, Aamulehti otsikoi 12.11.2005. Alaotsikko on: ”Influenssa: Turhaan syöty kuuri voi synnyttää vastustuskykyisen viruskannan”.

Uutisen kärki on informoiva, tiedotteenomainen. Tätä tukee se, että myös ensimmäinen virke on ilmeisesti lainattu tiedotteesta:

Tamiflu-influenssalääkettä ostaneiden ei pitäisi missään tapauksessa ryhtyä popsimaan kapseleita oma-aloitteisesti. Pirkanmaan sairaanhoitopiiri on jakanut yleisölle ja terveydenhoitoalan ammattilaisille tarkoitetun tiedotteen, joka antaa ohjeita lääkkeen käytöstä. (AL 12.11.2005)

Kertoja valistaa tässä yleisöä ja välittää heille toimijoiden ohjeita. Kappaleessa ei kuitenkaan käytetä tällaisessa tapauksessa tyypillistä epäsuoraa esitystä, jossa toimija osoitettaisiin

johtolauseella tai ilmaisuilla ”X:n mukaan”, ”X:n mielestä” tms. (ks. Reunanen 2003, 188). Ensimmäinen lause näyttäisi olevan kokonaan kertojan puhetta, kun taas seuraava virke sisältää vain tiedon siitä, että sairaanhoitopiiri on jakanut tiedotteen. Vaikutelma on hämmentävä, sillä tarkemmassa katsannossa ei pystykään näkemään suoraan, mistä aluksi kerrottu tieto on peräisin.

Ensimmäisen kappaleen jälkeen tiedotetta ei mainita enää lainkaan. Sen sijaan uutisen toimijoiksi tulevat Tampereen yliopistosairaalan sisätautien osaston ylilääkäri Jukka Lumio ja Lääkelaitoksen lääketurvaosaston päällikkö, professori Erkki Palva. Kertoja kuitenkin esittää osan puheesta omanaan, mainitsematta, onko tieto peräisin näiltä kahdelta nimetyltä asiantuntijalta vai kenties jutun alussa mainitusta tiedotteesta:

Tamiflulla ei ole minkäänlaista vaikutusta tavalliseen nuhakuumeeseen eli flunssaan. Nuhakuumeita kannattaa lievittää aivan toisilla itsehoitolääkkeillä. (AL 12.11.2005)

Tässä uutisessa vastuu vääristä lääkehankinnoista sysätään yleisölle:

Lumion mukaan kuluttajat ovat tehneet virheen hankkiessaan Tamifluta kotiin. Kukaan ei ole suositellut lääkkeen ostamista, mutta asia riistäytyi hänen mukaansa käsistä. Lääkärit kirjoittivat lääkemääräyksiä huolestuneiden asiakkaidensa vaatimuksesta. (AL 12.11.2005)

Aikaisemmin on puhuttu lähinnä ”ihmisistä”, mutta tässä uutisessa he ovatkin ”kuluttajia” ja ”asiakkaita”. Kappale on tosin epäsuoraa esitystä, mikä ei ole autentisointina yhtä tehokasta kuin suora esitys. Aivan varmaa ei siis ole, onko sanavalinta toimijan vai kertojan.

Kiinnostavaa on mielestäni se, että kertoja ei ota tässä lainkaan kantaa toimijan esittämään informaatioon, vaikka se näyttää olevan virheellistä. Toimija väittää, että kukaan ei ole suositellut lääkkeen ostamista, vaikka esimerkiksi 14.10.2005 ilmestyneestä uutisesta (ks. kolmas syklin vaihe) saattoi päätellä helposti, että siinä haastateltu toimija kehotti hakemaan Tamiflu-reseptin. Tulkitsevaa kertojan esitystä käyttämällä kertoja voisi ottaa kantaa (Reunanen 2003, 179).

Myös 24.11.2005 ilmestynyt uutinen ”Influenssa-aalto saapuu joulutammikuussa

Rokotevillitys: Aasiassa tavattu tauti kulkee kohti Suomea, voimakkuudesta ei vielä tiedetä” sisältää aikaisemmin annetun tiedon kanssa ristiriitaista lääkepuhetta.

Influenssarokotteiden poikkeuksellisen kova menekki selittynee lintuinfluenssan saamalla julkisuudella.

- Lintuinfluenssa selittää menekin -

- Ihmiset ovat ajatelleet, että ottamalla influenssarokotteen suojautuu myös lintuinfluenssalta. Näinhän asia ei kuitenkaan ole, Rapola muistuttaa. (AL 24.11.2005)

Jostain syystä kahden toisiinsa liittyvän kappaleen välissä on väliotsikko. Rapolan suorassa esityksessä vastuu vääristä valinnoista on jälleen jätetty yleisölle. Käyttämällä suoraa esitystä myös kertoja sysää vastuun ensin Rapolalle ja sitä kautta ”ihmisille”. ”Ihmiset ovat ajatelleet” voisi viitata myös 25.10.2005 Aamulehdessä ilmestyneeseen juttuun, jossa Tampereen päivystysaseman lääkäri Paula Viita kehotti ihmisiä ottamaan influenssarokotteen, koska se voi ”lieventää myös lintuinfluenssan oireita”.

Entä ketä Rapola ”muistuttaa”, jos aikaisemmin annettu informaatio on ollut väärää?

Mielenkiintoista lintuinfluenssautisten kertojan ja toimijoiden asetelmissa onkin se, että jo sanotulla ei tunnu olevan mitään arvoa. Kertoja ei viittaa toimijoiden aikaisempiin sanomisiin, eikä kritisoi niitä. Toimijat eivät myöskään viittaa toisiin toimijoihin tai kertojaan, vaan kritiikki esitetään ”kautta rantain” niin, että sen ei voi suoraan nähdä kohdistuvan oikein mihinkään tiettyyn tahoon. Toimijat käyttävät esimerkiksi ilmaisuja ”viime viikkojen lintuinfluenssakohu” ja ”kun lintuinfluenssa nousi näyttävästi uutisten kärkiaiheisiin”. Aamulehteä itseään ei kuitenkaan mainita. Ovatko kyseessä todella toimijoiden omat sanavalinnat, vai onko sensuuri iskenyt?

Asiantuntijatoimijoiden syyttävä sormi osoittaa ”ihmisiä” tai ”kuluttajia”, jotka ovat tyhmyyksissään uskoneet, mitä asiantuntijat lehdessä sanovat.

Uutisoinnissa toimijat ovat saaneet paljon sanavaltaa, eikä kertoja ole ottanut itse kantaa juuri mihinkään. Lehti onkin tavallaan irtisanoutunut uutisten tasolla kokonaan velvoitteestaan yleisöä

kohtaan. Kun on huomattu, että kaikki toimijoiden kertoma ja julkaistu ei pidäkään paikkaansa, vastareaktioksi on riittänyt juttuihin piilotettu ironia. Lopulta vastuusta on livetty täysin yksinkertaisimmalla ja tehokkaimmalla keinolla: vaikenemalla.

4.3.5 Viides vaihe: Sykli on ohi ja ongelma ratkaisematta

Joulukuussa 2005 lintuinfluenssa-aiheisia uutisia on ilmestynyt Aamulehdessä neljä: kaksi kotimaan sivuilla ja kaksi ulkomaan sivuilla.

1.12.2005-31.12.2005 välistä aikaa voikin nimittää huomiosyklin viidenneksi ja viimeiseksi vaiheeksi.

Viidennessä huomiosyklin vaiheessa sykli on jo ohi, vaikka itse ongelma olisikin yhä ratkaisematta. Julkisuus ei enää kiinnitä siihen suurta huomiota, mutta se pysyy silti tiedotusvälineiden ja yleisön mielissä vahvemmin kuin ennen. (Suhonen, 29.) Downs (1972, 41) käyttää tästä vaiheesta nimitystä The post-problem stage.

Joulukuussa ilmestyneistä uutisista kolme on peräisin uutistoimistoista. Näistä 4.12.2005 ilmestynyt on lyhyt tiedote ”Etelä-Ukrainan linnuista löytyi lintuinfluenssaa”. Myös kotimaan sivuilla 16.12.2005 ilmestynyt juttu ”Lintuinfluenssa voi tarttua metrin päästä linnusta ihmiseen” on lyhyt tiedote. Vain yksi ajanjaksolla ilmestynyt juttu on nimetyn toimittajan kirjoittama. 24.12.2005 ilmestynyt uutinen ”Pörssissä kurssinousu taittuu, osingot lohduttavat sijoittajaa” ei varsinaisesti nosta lintuinfluenssaa kärkeen, vaan tauti mainitaan vain yhdessä kappaleessa:

- Öljyn ja korkojen nousun ohella talouden ulkopuoliset tekijät kuten lintuinfluenssa ja terrori-iskut voivat horjuttaa pörssikursseja, sanoo Fides Asset Managementin toimitusjohtaja Mikko Eskola. (AL 24.12.2005)

Asiat on näin asetettu kotoiseen tärkeysjärjestykseen ja lehti on palannut pehmeisiin aiheisiin. Rauha vallitsee jälleen.

5 LOPPUHUOMIOITA

5.1 Kriittinen yleiskatsaus

Risto Kunelius (2000) on tutkinut haastattelututkimuksilla käsityksiä hyvästä journalismista. Haastattelututkimusten tulosten mukaan hyvää journalismia voi arvioida esimerkiksi moninäkökulmaisuuuden tai ennakoinnin ulottuvuuksilla (mt., 14). Kuneliuksen mukaan monipuolisuuden voi tulkita tavaksi tavoitella objektiivisuutta. Kuitenkin moninäkökulmaisuuudella ja tiedonvälittämisen tehtävällä on hänen mielestään periaatteellinen ero. Journalismin kun pitäisi yhtä aikaa kertoa totuus ja jokaisen oma totuus (mt., 17-18).

Tähän moninäkökulmaisuuuteen liittyy myös yksi lintuinfluenssautisoinnin ongelmien syistä. Kun jokainen asiantuntija on saanut sanoa vuorollaan oman mielipiteensä, uutisvälineen niitä sen kummemmin kyseenalaistamatta tai suodattamatta, on päässyt syntymään melko sekava kokonaisuus. Lukijan on vaikea hahmottaa, pitäisikö hänen itse alkaa suodattaa tai epäillä journalismin välittämiä tietoja. Ja tämä siksi, että lukija ei lue jokaista uutta uutista tyhjiössä, vaan asettaa sen mielessään osaksi aiemmin lukemaansa.

Kuneliuksen tutkimuksessa nousikin esille ristiriitainen vaatimus, että asiantuntijoita pitäisi kuunnella, mutta heihin pitäisi samalla suhtautua myös kriittisesti (mt., 21).

Lintuinfluenssautisoinnissa pidän itse tämän vaatimuksen täyttymättä jäämistä melko suurena syynä siihen, miksi uutisoinnista syntyi sellainen sekava soppa kuin syntyi. Haastateltujen asiantuntijoiden puheiden ristiriitaisuutta ei tuotu uutisissa esille, heidän puhettaan ei syklin kiihkeimmässä vaiheessa yksinkertaisesti enää kyseenalaistettu.

Kriittisyyttä on varmasti hankaloittanut se, että nykyään on vallalla melko vankka näkemys siitä, että kannanotot eivät kuulu uutisjournalismiin. Näkemykset asioista halutaan rajata pääkirjoituksiin ja kolumneihin. Mielestäni tästä voi olla jopa haittaa. Poliittiset kannanotot tai tietämätön räksyttämisen ovat toki pahasta uutisissa, mutta mielestäni asiakysymyksissä myös uutistoimittajan tulee saada kyseenalaistaa. Suomessa toimittajien koulutustaso nousee koko ajan. On melkoista haaskausta laittaa toimittajat vain selostamaan, mitä joku toinen on sanonut, ilman että sanoman sisältöön saa millään lailla puuttua.

Aineiston puhujia luokitelllessani ilmi tuli lääketieteen asiantuntijoiden runsas käyttö lähteinä. Suomessa lääkäri on perinteisesti ollut vuodesta toiseen yksi arvostetuimmista ammattiryhmistä, varmasti ihan perustelluista syistä. Lääketieteen asiantuntijoille annettu korkea arvostus ei mielestäni saisi kuitenkaan näkyä niin, että lääkärien puheita ei mediassa lainkaan kyseenalaisteta. Kun yhden ammattiryhmän merkitys paisuu, sille siunaantuu väistämättä myös paljon valtaa. Journalismin tulisi vahtia, ettei yksi ammattiryhmä pääse pyörittämään sitä miten huvittaa.

Asiantuntijat eivät ole välttämättä mitään neutraaleja totuudentorvia. Myös heillä voi olla omat intressinsä puhua jonkin tietyn asian puolesta. Esimerkiksi lääketieteellisyys on valtava bisnes. Aina joku voi hyötyä siitä, että ihmiset rohmuavat jotakin tiettyä lääkettä, tarpeettomastikin.

Yhtenä suuntauksena nousi Kuneliuksen hyvää journalismia koskevassa tutkimuksessa haastateltavien käsitys siitä, että journalismin pitäisi menneiden raportoinnin ohella keskittyä entistä enemmän ennakoimaan tulevaa (mt., 23). Tulevaan kurkottavat myös ajatukset journalismista toivon herättäjänä ja asioiden seurausten ymmärtäjänä. Journalismin pitäisi etsiä yhteisiin ongelmiin rakentavia näkökulmia. Ongelmat pitäisi muotoilla niin, että jotain olisi tehtävissä (mt., 24).

En epäile, etteikö lintuinfluenssautisoinnissa olisi pyritty tuomaan esille myös ratkaisuja. Tarjotut ratkaisut, kuten lääkkeet, toivat kuitenkin aina mukanaan saman tien jo uusia ongelmia.

Tietenkään ei lintuinfluenssautisoinnin puutteita voi sysätä pelkästään yksittäisten toimittajien niskoille. Ei voi esimerkiksi olettaa, että toimittajan yleissivistykseen kuuluisi tietää valmiiksi kaikki ko. sairaudesta, vaan toimittaja on voinut joutua aloittamaan työnsä aamulla ”puhtaalta pöydältä”.

Luostarisen (1994, 34) mukaan toimittajan tulee työssään tarjota yleiskielelle muutettu editio asiaa koskevista puheenvuoroista, mutta hän kohtaa tässä tehtävässä erilaisia ongelmia. Ensimmäinen ongelma on puheyhteisöjen oma retoriikka, jonka pelkkä ymmärtäminen on työn takana. Toimittaja olettaa, että esimerkiksi lääkärilatinnan ilmauksista on löydettävissä yleiskielinen referentti. Usein tämä on kuitenkin mahdotonta.

Ehkä tämä ongelma on toistunut myös lintuinfluenssautisten laadinnassa. Esimerkiksi virustyyppi, H5N1 ja pandemia ovat usein lintuinfluenssautisissa toistuvia käsitteitä. Toimittaja ei ennen jutun tekoa ole välttämättä kuullutkaan Tamiflusta, josta haastateltavat kuitenkin puhuvat arkipäiväiseen sävyyn. Termien kääntäminen jonkinlaisiksi yleiskielisiksi ilmaisuiksi tuntuu melko haasteelliselta, jos kuitenkin samalla haluaa puhua yleisölle asioista niiden oikeilla nimillä.

Asia, mikä varmasti on lisännyt tautia koskevia väärinkäsityksiä on juuri käsitteiden sisältö. Lisäksi siinä, mikä on käsitteen sisältö asiantuntijalähteen mielestä, journalistin mielestä ja lukijan mielestä voi olla suurikin ero. Lintuinfluenssautisissa puhuttiin sekaisin lintuinfluenssasta, jokavuotisesta influenssa-aallosta ja pandemiasta.

Kun toimittaja ei tunne aihetta kovin hyvin itse, hän antaa luonnollisesti puheenvuoron taholle, jonka olettaa tietävän enemmän.

Esiin nousee kuitenkin väistämättä ajatus journalismin vastuusta. Journalistin ohjeissa todetaan, että ”journalisti on vastuussa ennen kaikkea lukijoilleen, kuulijoilleen ja katselijoilleen. Heillä on oikeus saada tietää, mitä yhteiskunnassa tapahtuu.” (Journalistin ohjeet 23.2.07)

Kuten muillekin uutisille, myös lintuinfluenssautisille oli tyypillistä vastuunkierron strategioiden käyttö. Lintuinfluenssautisissa vastuu vääristä valinnoista vieritettiin viime kädessä yleisölle. Journalistin ohjeiden mukainen ajatus journalismin vastuusta tuntuu siis kääntyneen pääläelleen niin, että journalismi moittii yleisön tarttumista itse esittelemiinsä väriin ratkaisuihin.

Risto Kunelius (2000) arvioi journalismin vastuukysymysten miettimisen olevan hankalaa, koska siinä joutuu huomioimaan ne ristiriidat, joista journalismi on rakennettu. Kuneliuksen mukaan on huomioitava sekin, että on eri asia puhua siitä, mitä journalismin vastuun pitäisi olla kuin siitä, mitä se todellisuudessa on.

Yksi Kuneliuksen tutkimuksessa esiin tullut seikka oli käsitys siitä, että journalismin yhteiskunnallinen tehtävä toteutuu parhaiten, kun toimittajat ajattelevat vähiten kirjoitustensa seurauksia (mt., 75). Itse epäilisin tätä hieman, sillä ainakin seuraukset yleisölle olisi mielestäni kyllä huomioitava. Monen Pirkanmaalaisen lääkekaapissa vanhenee tälläkin hetkellä Tamiflu-varasto.

Rajanveto siinä, mitä uutisissa pitäisi kertoa ja mitä jättää kertomatta, näyttääkin suurten uhkien edessä vähintäänkin epäselvältä. Aina joku tuntuu kärsivän. Tulevaisuuden ennustaminen on journalismillekin vaikeaa. Mikäli pandemia olisikin todella iskenyt 2005 loppuvuodesta tai heti seuraavana keväänä, Aamulehden uutisointi näyttäytyisi nyt vuonna 2007 aivan toisenlaisena.

Normaalit hyvän journalismin määritelmät tuntuvat sopivan heikosti pandemiaan.

Moninäkökulmaisuus ja ennakointi esimerkiksi ovat usein hyvän uutisen merkkejä, mutta suuresta ja epämääräisestä uhkasta puhuttaessa nämä ihanteet kääntyvät itseään vastaan. Lopulta ihmiset ovat vain entistä epävarmempia siitä, kuinka heidän tulisi toimia.

Lintuinfluenssautisoinnin virheistä on toivottavasti myös opittu. Lintuinfluenssautisointia esimerkkinä käyttäen voisi miettiä, miten uutisoida muista uhkista. Parannettavaa olisi varmasti sekä journalismin että tiedotuksen puolella.

5.2 Menetelmien soveltuvuus lintuinfluenssautisointiin

Olin tutkimuksen alussa kiinnostunut selvittämään, miten hyvin huomiosyklimalli soveltuu tarkastelemaani aineistoon. Lisäksi minua kiinnostivat lintuinfluenssautisoinnin tarinalliset piirteet sekä puhujarakenneanalyysin toimivuus. Seuraavassa erittelen huomiosyklimallin sekä puhujarakenneanalyysin toimivuutta aineistoni analysoinnissa haluamallani tavalla.

Tarinallisuus nousi lintuinfluenssautisista kahdella eri tavalla. Yhtäällä koko puolen vuoden tarkastelujakson tasolla draama seuraa sykliä yllättävänkin tarkasti. Utustarinan verkot on viritetty hajanaisilla uutisilla aiheesta kesällä 2005. Elokuussa on tapahtunut ensimmäinen dramaattinen käänne, kun lintuinfluenssa on näyttänyt uhkaavan Eurooppaa. Juttujen määrä on kääntynyt rajuun kasvuun. Ensimmäisessä syklin vaiheessa uhka on todellinen, vaikei siitä vielä näyttävästi uutisoidakaan. Toisessa vaiheessa uhka nousee laajasti otsikoihin, osittain asiantuntijoiden tuodessa asiaa esille, osin uutistoiminnan joukkokäyttäytymisen takia. Kun ulkomaan uutisissa on jatkuvasti tiedotteita aiheesta, herää väistämättä myös kotitoimituksen kiinnostus: pitäisikö tästä nyt oikeasti huolestua?

Kolmannessa vaiheessa puhutaan runsaasti taudin hoitamisen kustannuksista.

Neljännessä huomiosyklin vaiheessa näkyy Downsian kuvaama kyllästymisen aiheeseen uutisissa. Vaikka lintuinfluenssautisia tulee neljännessä vaiheessa vielä tuutin täydeltä, lehden itsensä tasolla alkaa näkyä väsymisen aiheeseen. Tämä näkyy esimerkiksi aiheen ironisointina.

Ja pian sykli onkin ohi.

Yhtäältä näyttääkin, että uutisointi seuraa hyvin tarkasti huomiosyklillä. Kuitenkin joiltain osin Downsian syklin eri vaiheiden piirteet menivät lintuinfluenssa-aineistossa ristiin. Esimerkiksi kansalaisten huolestuminen, jonka Downs sijoittaa syklin toiseen vaiheeseen, alkaa uutisten tasolla näkyä vasta seuraavissa vaiheissa, kun ihmiset hamstraavat lääkettä ja tukkivat kyselyillään infopuhelimet. Samoin käy monien muidenkin yleisöä koskevien huomioiden kanssa. Tämä voi johtua termistöä. Tarkoittaako Downs public-termillä yleisöä? Vai jonkinlaista ”julkista”, jota media edustaa? (esim. ”The public suddenly becomes both aware of and alarmed...”)

Jos puhutaan lehden lukijakunnasta, yleisöstä, on Downsian mallissa joitakin ongelmakohtia sovellettaessa uutisaineistoon. Koska uutisaineistossa yleisö välittyy vain uutisten kautta, ei ole tietenkään aivan varmaa, seuraavatko yleisön reaktiot ilmiötä aivan lehden raportoimalla tavalla. Kun kolmannessa Downsian huomiosyklin vaiheessa yleisö tulee tietoiseksi siitä, että ongelman ratkaiseminen tulee kalliiksi ja vaatii taloudellisia uhrauksia, se tulee tietoiseksi juuri Aamulehden kautta, ja siksi huolestuminenkin tapahtuu luultavasti viipeellä.

Uutisten ollessa kyseessä on tavallaan välittynyt yleisö. Uutisten perusteella on mahdoton sanoa, miten ihmiset aiheeseen suhtautuvat. Jos tätä haluaisi selvittää, voisi ehkä ottaa mielipidekirjoitukset analysoitavaksi uutisten oheen ja tarkastella niiden korrelointia.

Tavallinen tallaja ei ole juuri kelvannut uutisiin, vaan lähteet ovat lähes yksinomaan asiantuntijoita. Yleisön reaktioita ei siis voi päätellä uutisten tasolla juuri mistään. En ole työssäni erikseen varsinaisesti analysoinut muiden kuin asiantuntijalähteiden puheita, mutta tähän on hyvä syy: ne uutiset, joissa on haastateltu muita kuin asiantuntija-auktoriteetteja, voi laskea yhden käden sormilla.

Itse kuitenkin olen tulkinnut niin, että media lasketaan Downsian public-termin sisälle. Mediahan tavallaan aina tuottaa yleisönsä, jota ei ole median ulkopuolella varsinaisesti olemassa.

Joitakin kohtia Downsian-mallista ei voi soveltaa aivan sellaisenaan, koska hän on tutkinut erilaisia asioita kuin mitä itse olen. On eri asia vaatia taloudellisia uhrauksia sosiaalisten ongelmien ratkaisuun kuin kaikkien henkeä vaanivan kulkutaudin hoitoon.

Vaikka huomiosyklimalli ei kaikilta yksityiskohdiltaan täysin sellaisenaan soveltunutkaan aineistoon, sen rakentama kaari kokonaisuudessaan noudatti samoja suuria linjoja kuin lintuinfluenssausuutisointi. Lisäksi huomiosyklimalli mahdollisti hyvin uutisoinnin jaottelun ja tarkastelun eri osissa. Uutisoinnista oli löydettävissä monia samoja piirteitä kuin huomiosyklimallista.

Toisaalla lintuinfluenssausuutisista on löydettävissä tarinoita myös yksittäisten uutisten sisältä. Jokaisella uutisella on oma dramatiikkansa, omat henkilönsä ja näiden tarjoamat ratkaisut ongelmaan. Juuri näiden yksittäisten uutisten piirteiden tutkimiseen Reunasen malli tarjosi hyviä työkaluja.

Reunasen puhujarakenteen analyysin malli sopi mielestäni pääosiltaan hyvin niiden asioiden tarkasteluun, joita aineistosta halusinkin selvittää. Esitystekniikka-analyysi tarjosi yksittäisten uutisten tutkimiseen välineitä eritellä puhujia ja puheen tasoja tekstistä. Selostavien, tulkitsevien, suorien, epäsuorien ja muiden esitystapojen poimiminen uutisten puheesta on hedelmällistä, ja antaa vastauksia niihin kysymyksiin kertojan ja toimijoiden suhteista, joista olin tutkimusta aloittaessani kiinnostunut.

Eräs kiinnostava havainto onkin näiden yksittäisten uutisten erillisyyks, vaikka ne yhdessä muodostaisivatkin ilmiöstä kertomisen tasolla draaman kaaren. Keskenään vertailtavien uutisten ristiriidat eivät näy yksittäisten uutisten tasolla, sillä niistä puuttuu kokonaan horisontaalinen viittaaminen aikaisempiin, samoista asioista kertoviin uutisiin. Puhujarakenteen analyysissä ilmeni monia uutisille tyypillisiä piirteitä, kuten vastuunkiertoa. Puhujarakenteen analyysi ei paljastanut kuitenkaan vain kertojan vastuunkiertoa, vaan myös toimijoiden tavan ”suojella” toisia toimijoita vierittämällä vastuu ”ihmisten” tai ”kuluttajien” niskoille.

Lisäksi uutisista välittyi kertojien moninaisuus. Jokainen uutinen on erillinen, kuin kertojalla ei olisi aavistustakaan, että samasta aiheesta on kerrottu muitakin tarinoita.

Mielenkiintoiseksi nousikin kertojien ja toimijoiden suhteen monimutkaisuus. Uutisväline joutuu vastaamaan alati kasvavien totuudellisuuden ja tieteellisyyden vaatimuksiin. Uutista on silti vaikea saada tieteen tietoihanteen mukaiseksi. Vaikka haastateltujen asiantuntijoiden lausunnot olisivat pilkulleen sananmukaisia ja kaikki tiedot tarkistettu moneen kertaan, voi kokonaisuus silti jäädä ristiriitaiseksi ja avoimeksi. Yksittäiset uutiset voi erilaisilla kertojan keinoilla pyrkiä tekemään yksikärsiksi, ikään kuin jokin totuus olisi todella olemassa. Monen samasta aiheesta kertovan uutisen nippu kuitenkin paljastaa tällaisen kärkien käytön, minkä uutisten oman kertojaäänänen historiattomuus pyrkii kätkemään.

Yksittäisten uutisten tarkastelu paljasti niistä tietynlaisen historiattomuuden ja horisontittomuuden. Uutiset elävät hetkessä. Toimijoiden lausunnot jätetään irrallisiksi palasiksi, jotka palvelevat juuri tämän päivän uutiskärkeä. Huomenna toinen toimija saa kertoa kaiken täysin eri näkökulmasta, ja on lukijan asia, huomaako hän mitään. Lehti itse toteuttaakin tavallaan neutraalin uutisvälineen ihannetta sikäli, että kertoja käyttää erilaisia vastuun kierron strategioita, eikä ota kantaa edes lukijan puolesta toimijoiden puheisiin.

Mutta onko lintuinfluenssa sellainen asia, jossa tärkeintä on olla jäämättä kiinni kannanotoista? Lintuinfluenssauutisista välittyi monia huolta herättäviä piirteitä, jotka tiivistyvät kysymykseen: ollaanko toimituksissa valmiita uutisoimaan oikeista uhkista?

LÄHTEET

KIRJALLISUUS

Aaltola, Mika (1999). *The Rhythm, Exception and Rule in International Relations: The Case of Mad Cow Disease*. Tampere: Tampereen yliopisto, Poliitiikan tutkimuksen laitos.

Fiske, John (1992). *Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen*. Suom. Tampereen yliopisto. Tampere: Vastapaino.

Greimas, A.J. (1980). *Strukturaalista semantiikkaa*. Suom. Eero Tarasti. Helsinki: Gaudeamus.

Downs, Anthony (1972). *Up and down with ecology – the "issue-attention cycle"*. *The Public Interest* 28/1972.

Kantola, Anu (1996). *Tri Otsoni ja Mr Kasvihuone. Mediapaniikkeja modernin kauhun rajoilta*. Teoksessa (toim.) Luostarinen-Kivikuru-Ukkola, *Sopulisilppuri*. Helsinki: Gummerus.

Kantola, Anu & Moring, Inka & Väliverronen, Esa (toim.) (1998). *Media-analyysi. Teksteistä tulkintaan*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Katajamäki, Marjo (2004). *Kuka pelkää hullua lehmää? Kansallisuuden ilmentyminen BSE-tautia käsittelevissä jutuissa Helsingin Sanomissa vuosina 1996, 2000, 2001 ja 2002*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Pro gradu -tutkielma.

Kunelius, Risto (2000). *Hyvä journalismi? Keskusteluja kiinnostuneiden ja kokeneiden kansalaisten kanssa*. SJL:n mediakriittinen julkaisusarja 5.

Luostarinen, Heikki (1994). *Mielen kersantit*. Helsinki: Hanki ja jää.

Pietilä, Veikko (1995). *Kertomuksia uutisista uutisia kertomuksista*. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Sarja A86.

Propp, Vladimir (1994/1928). Morphology of the Folktale.

Reunanen, Esa (1995). Merkitysympäristö ja uutisgenren säännöt. 2. painos. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Sarja A76.

Reunanen, Esa (2003). Budjettijournalismi julkisena keskusteluna. Tekstianalyttisiä näkökulmia suomalaiseen ja ruotsalaiseen budjettikirjoitteluun. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Väitöskirja.

Ridell, Seija (1994). Kaikki tiet vievät genreen. Tutkimusretkiä tiedotusopin ja kirjallisuustieteen rajamaastossa. Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Sarja A82.

Rimmon-Kenan, Shlomith (1991/1983). Kertomuksen poetiikka. Suom. Auli Viikari. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Seale, Clive (2005). Media and health. 3. painos. Lontoo: SAGE.

Suhonen, Pertti (1994). Mediat me ja ympäristö. Helsinki: Hanki ja jää.

Tammi, Pekka (1992). Kertova teksti – Esseitä narratologiasta. Helsinki: Gaudeamus.

Väliveronon, Esa (1996). Ympäristöuhkan anatomia. Tampere: Vastapaino.

SÄHKÖISET LÄHTEET

Journalistin ohjeet ja eettisiä ohjeita journalisteille (esim. lääkäriiliiton ja journalistiliiton yhteinen tiedotussuositus). www.journalistiliitto.fi 23.2.07